

Поштарина плаћа се у готову

YU ISSN 0017—0933

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LVIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног излажења

Нови Сад, октобар 1986.
Број 10

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Јожеф Салма

Облигационоправни елементи правичне накнаде за експропријацију

Павао Мишковић
Здравко Петровић

Накнада штете у облику ренте

САОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LXIII год. од изласка
XXXV год. непрекидног излажења

Нови Сад, октобар 1986.
Број 10

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Проф. др *Јожеф Салма*
Правни факултет у Новом Саду

ОБЛИГАЦИОНОПРАВНИ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВИЧНЕ НАКНАДЕ ЗА ЕКСПРОПРИЈАЦИЈУ

1. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

1. Правична накнада је, уз појам општег интереса за експропријацију, централно питање сваке експропријације. Сваки поредак је покушавао да је формулише у складу са својим схватањем општих интереса, изгледа, увек водећи рачуна и о интересима власника непокретности, тј. о његовом што потпунијем обештећењу.

О тој корелацији општег интереса и интереса друштва за што потпунијим обештећењем власника непокретности која је подвргнута поступку експропријације, изгледа код нас још увек није довољно аутентична правничка односно, административна свест. Та корелација је много сложенија но што би први поглед „пружања сатисфакције” власнику сугерисао.

Експропријација је принудно, административно одузимање непокретности у корист друштва уз правичну накнаду у општем интересу, — као што класична дефиниција ове институције казује. Она међутим није задирање у својинске односе датог друштва као што је то случај са национализацијом. Она није класнополитичка мера према власнику, већ је у функцији просторног и привредног планирања и развоја. Отуда се мора и мењати свест о разним редукционим схватањима правичне накнаде која је у нас једно време завладала. У западноевропским земљама (нпр. Немачка, Аустрија и др.) уместо о правичној накнади често се говори о обештећењу власника, пошто се сматра да је експропријација задирање државе и то на „противправан начин” у постојеће загарантоване својинске односе. Тиме се сматра да је власнику учињена штета, па му

обештећење припада према правилима одштетног права, било у натури било у новцу. Иако је то схватање напуштено и у западном свету, бар у свом крајњем виду, није на одмет подсетити се на облигационоправно порекло правила о правичној накнади. То утолико пре што нас извештаји врховних судова који прате стања у појединим областима упозоравају на бројне злоупотребе, управо корисника експропријације, носилаца општих интереса.

Отуда је овај рад посвећен, условно речено, реafirмацији извесних облигационоправних критеријума за утврђивање правичне накнаде.

2. Правична накнада намеће расправљања већег броја питања: најпре је спорна њена природа, а затим и критеријуми за утврђивање њене висине и најзад, облик (начин) правичне накнаде.

II. ПРИРОДА ПРАВИЧНЕ НАКНАДЕ

3. У старијој науци је било спорно да ли је правична накнада у крајњој својој суми *цена* за експроприсану непокретност¹ или *одштета*² која се плаћа власнику непокретности. Може се поставити питање ако правична накнада није ни једно ни друго, да ли је она у суштини институција *sui generis*.

4. Уколико би се заступало становиште да је суштина експропријације у *принудном промету* непокретности у индивидуалном власништву у корист јавне односно, друштвене својине, онда би се томе сходно, накнада за експропријацију могла посматрати као цена дате непокретности. У том случају би се и висина накнаде више имала приближавати актуелној тржишној вредности предмета експропријације. Она дакле не би могла да обухвата и изгубљену добит власника непокретности.

Уколико би се суштина експропријације пре сагледавала као *једнострана одлука органа државне власти, противно слободном својинском овлашћењу, заправо противно својим правилима о својинском праву грађана*, онда би се накнада за експроприсану имовину могла пре сагледати као *обештећење*

¹ Тако нпр. немачки покрајински закони о експропријацији (нпр. Пруски из друге половине XIX века) експропријацију су третирали као право прече куповине или право откупа у корист носиоца јавног интереса, па је и накнада одређивана према тржишној цени, тј. према правилима о куповини и продаји.

² Од старијих немачких аутора нпр. *Gierke*, DPr II/§128/III, од новијих, *Huber*, Wirtsch. Verw. г. I 72, II 53.

ако и не као *накнада штете*.³ Не би се могло тврдити без резерве да је по среди *накнада штете*, из разлога што правни поредак, имајући легислативни суверенитет, сам одређује појам и садржај противправности. Стога се по формалној логици ствари, ни условно не може тврдити да је експропријација „понашање друштвене заједнице противно праву“. Уколико би се природа експропријације као правне институције сагледала са ове тачке гледишта, висина правичне накнаде би имала да се одређује претежно према правилима одштетног права, па би обухватала поред цене непокретности и сву просту штету и изгубљену добит која је настала поводом експропријације. У разматрањима о општим правним особеностима институције експропријације, указали смо на то да се не може без резерви прихватити старије становиште о експропријацији као акту принудне продаје. Не може се тврдити такође да је ту по среди одштетно-правни однос, јер се корисник експропријације нити управа не понашају противно праву, већ управо супротно, сагласно праву (закону о експропријацији). Но, у нашем одштетном праву постоје примери установљења одговорности за штету и онда када не постоје примери установљења одговорности за штету и онда када не постоји противправно понашање (као што је имисиона одговорност односно одговорност за опасност од штете). Према тој аналогiji могли бисмо рећи да би и експропријација могла да спада у домен законом установљене одговорности.

5. Но, имајући у виду како одредбе наших закона о експропријацији тако и поједине облике врховне судске праксе не можемо да пренебрегнемо да правична накнада у смислу нашег позитивног права има и несумњиве *елементе уговорног права*.

Најпре, ту су одредбе закона које предвиђају *споразум* учесника експропријације о висини правичне накнаде.⁴ Ту су такође и одредбе закона које приликом утврђивања висине правичне накнаде инсистирају на тржишној цени, посебно за

³ Према новијим *немачким* ауторима (Wolff-Kaiser, Sachenrecht 10. изд., Mohr, Tübingen), 1957, стр. 226—227), експропријација „је јавно-правни акт са приватно-правним дејством“ при чему накнада штете која ступа на место принудно ликвидираних својине, по својој вредности представља не пробој, већ уставну гаранцију (вредности) својине.

Аустријска литература из првих деценија овог века је још дециднија у прилог схватању о одштетном карактеру експропријације. Она сматра да експропријација представља „*новреду* својине схваћене у правном смислу, уплитање државе у приватноправну сферу“ и зато „само суд може изрећи одлуку о одговарајућој *накнади штете*“. Ради се дакле о старијем схватању које полази од апсолутности приватне својине и о противправности сваког понашања па и државног које вређа њен интегритет и облик. (B. Krainz dr Josef, Ehrenzweig dr Armin, System des österreichischen allgemeinen Privatrecht, V изд., том I, Wien, 1913, стр. 602—603).

⁴ В. чл. 37—39. Закон о експропријацији САПВ. Истина, овај споразум следи тек после (правноснажности) решења о експропријацији.

поједине врсте објеката експропријације.⁵ За случај да се заснива делимична експропријација нарочито ако се њоме успостављава принудни закуп у корист корисника експропријације висина накнаде се утврђује на основу текуће цене закупа такве непокретности у локалитету експропријације.⁶

И наша судска пракса се у читавом низу случајева изјаснила у прилог уговорног споразум о накнади за експроприсану непокретност, закључен између корисника експропријације и сопственика непокретности, има карактер уговора иако је закључен пред органом управе и унет у записник, и може се *побијати због оштећења* преко 1/3 (члан 24 Закона о промету земљишта и зграда).⁷ Слично је и становиште другог врховног судског ауторитета које истиче да када је решењем надлежног органа индустријском предузећу додељено на коришћење ради изградње индустријских објеката национализирано земљиште, с тим да се питање постојећих грађевинских објеката на том земљишту реши експропријацијом или споразумом између корисника и бившег власника па они такав споразум закључе, онда се тај правни посао може побијати у смислу члана 24. Закона о промету земљишта и зграда под условима из тог прописа.⁸

Према становишту израженом у правној теорији, правила о прекомерном оштећењу не примењују се у случају тзв. јавних продаја, тј. када је споразум о цени постигнут у присуству јавних органа.⁹ Истина, ово становиште се односи на тзв. слободну јавну продају код које се цена формира на основу јавног надметања, тј. према правилима о понуди и тражњи и када дакле јавни орган није у субординираном односу приликом утврђивања цене. То међутим, није случај код експропријације, јер је управни орган пред којим се постиже споразум, нарочито ако се експропријација одвија у корист друштвено-политичке заједнице, у субординираном положају при утврђивању накнаде. Отуда би се и могло прихватити становиште врховних судова о могућности побијања споразума о правичној накнади према правилима о прекомерном оштећењу пред парничним судом.

Има ставова у судској пракси који такође пледирају за уговорном природом експропријације, пошто висину правичне

⁵ В. чл. 25. ЗЕ САПВ који за експроприсану стамбену зграду или стан накнаду успоставља према тржишној цени.

⁶ В. чл. 34, ЗЕ САПВ који у случају успостављења закупа накнаду одређује према висини закупнине која се односи на најближе слично земљиште.

⁷ В. Одлуку ВСЈ Рев. 246/72 од 2. X 1972, Билтен ВСЈ, бр. 36/1973, стр. 35.

⁸ В. Решење ВС Србије, Гж. 4763/73, од 21. I 1974, Информатор, бр. 2109 од 25. V 1974, стр. 8.

⁹ В. рад аутора, Прекомерно оштећење, одредница Енциклопедије имовинског права и права удруженог рада, Службени лист СФРЈ, 1978, стр. 1186, тачка 54.

накнаде одређују према *тржишној цени* експроприсане некретнине. Тако, према становишту једног од наших врховних судова правична накнада се може утврдити по правилу највише до висине тржишне цене некретнина као максималне границе за висину правичне накнаде.¹⁰ Истина, ово становиште колико иде у прилог гледишта о прометном карактеру експропријације, толико и у прилог одштетног становишта. Наиме, према овој одлуци тржишна цена је горњи лимит правичне накнаде, као да она унапред подређује сву накнаду, попут апстрактне штете. Међутим, ако би се сматрало да је то становиште о одштетном карактеру експропријације, онда изгледа да обештећење схвата у сасвим редукованом смислу, пошто не обухвата део штете коју власник трпи због укидања делатности или сл.

6. Неки ставови наших закона о експропријацији указују бар делом на *одштетни карактер* експропријације односно правичне накнаде. То су одредбе којима се најпре уважавају личне, породичне и доходне прилике ранијег сопственика. Истина, те околности узмеће се у обзир само ако су од битног значаја за његову материјалну егзистенцију.¹¹ У случају када се експроприше грађевински објекат накнада се утврђује према грађевинској вредности али она обухвата не само вредност материјала за изградњу таквог објекта већ и трошкове транспорта, трошкове израде техничке документације па и вредност рада,¹² што све чини елементе *просте штете*. Уколико је власник пољопривредног земљишта према току експропријације спречен да скине усеве и убере плодове он има право на накнаду вредности тих плодова.¹³ Међутим, у неким случајевима правична накнада обухвата и *изгубљену добит* (*lucrum cessans*). Наиме, приликом утврђивања накнаде за експроприсано пољопривредно земљиште узмеће се у оцену корист коју то земљиште може дати редовним искоришћавањем, корист коју је имао ранији сопственик тог земљишта, као и улагања власника значајнија за очување и побољшање тог земљишта нарочито ако је то земљиште служило за обављање његове делатности. У тим случајевима¹⁴ се правична накнада заснована на тржишној цени¹⁵ пољопривредног земљишта може увећати у складу са наведеним околностима до 20%.¹⁶ Изгледа да у случају када је реч о експропријацији зграде или стана, изгубљена добит (нпр. од евентуалне станарине или слично), може бити инкорпорисана у правичну накнаду само у случају ако је станарина била од битног значаја за егзистенцију ранијег власника и чланова његове породице.¹⁷

¹⁰ В. Пресуду ВС Хрватске, Гзз 54/69 од 17. липња 1970, Збирка судских одлука, књ. XVI, св. 1, стр. 126.

¹¹ В. чл. 26/3 Закон о експропријацији САПВ.

¹² В. чл. 25/2 ЗЕ САПВ.

¹³ В. чл. 32/1, 2 ЗЕ САПВ.

¹⁴ В. чл. 24/4, ЗЕ САПВ.

¹⁵ В. чл. 24/1, ЗЕ САПВ.

¹⁶ В. чл. 24/4, ЗЕ САПВ in fine.

¹⁷ В. чл. 26/1 у вези чл. 27/1 ЗЕ САПВ.

7. Из ових становишта теорије, закона и судске праксе, може се закључити, да је природа правичне накнаде комплексна и да је у тачно одређеном домену (у зависности од врсте објекта експропријације) она одређена како тржишним елементима тако и елементима обештећења.¹⁸ Може се додуже констатовати да је правична накнада често редукована и у односу на један и други елемент (цену и „штету“) тако да је мања и од тржишне цене и од потпуне штете. Понеки аутори у нашој литератури,¹⁹ посматрајући проблем експропријације земљишта односно, зграда у грађевинском реону градова и насеља (где је земљиште иначе у друштвеној својини, па су власницима зграда приликом експропријације експроприсани само права коришћења земљишта), изразили становиште да се тзв. градска рента од суме експропријације има одбити од накнаде.

У сваком случају, не улазећи у расправу поводом износа правичне накнаде, мора се рећи да су извесне редуkcије њеног износа како на плану цене тако и на плану обештећења у нашем праву, последица одређеног схватања о улози општег интереса у поступку експропријације као и у принудном карактеру ове институције.

Нема сумње да је редовни правни пут као могућност коректива од битног значаја за одређивање правичне накнаде и да је он гаранција за што потпуније обештећење како власника тако и имаоца друштвених средстава у случају експропријације односно административног преноса права коришћења.

III. КРИТЕРИЈУМИ ОДМЕРАВАЊА ВИСИНЕ, ОДНОСНО УТВРЂИВАЊА ВРСТЕ ПРАВИЧНЕ НАКНАДЕ

8. Анализирајући домаће и упоредно право, критеријуми за одмеравање накнаде за експропријацију, као и сама експропријација, комплексни су и обухватају низ мерила, као што су тржишна вредност непокретности, личне (радне и породичне) прилике власника, друштвена улагања, трајање експропријације, врсте објекта експропријације, висина и основ камате на накнаду уколико се она даје у новцу.

¹⁸ Многи аутори, нарочито у грађанској теорији инсистирају на изразу „накнада штете“, нарочито они који сматрају да је експропријација насилан (противправан) захват у својину. Међутим, видели смо да у истој теорији многи сматрају да је приватна својина у крајњој суми у служби општих интереса. Већ је Вајмарски (први федерални) устав Немачке (од 1917) имао слично обештећење, које није морало да обухвати потпуну вредност, за разлику од старих покрајинских закона о експропријацији (који су даље остали у важности и говорили о тржишној цени и о потпуном обештећењу). В. о томе, Wolff—Krainz, Sachenrecht, op. cit., стр. 221, 223. Немачки Савезни суд је у то време накнаду досуђивао између висине одштете и висине накнаде штете (Reichsgerichtshof, Entscheidungen in Zivilsachen, том 112, стр. 189).

¹⁹ В. Вулићевић др Војислав, Шта је то градска рента и коме треба да припадне?, Наша законитост, Загреб, бр. 2/1972, стр. 106—197.

1. Тржишна вредност

9. Тржишна вредност као полазиште утврђивања накнаде за експропријацију непокретности власника доминантна је готово код свих врста објеката експропријације и она, како смо истакли, указује на *цивилну природу* института експропријације. Наиме, она на најприближнији начин утврђује у случају новчане накнаде, *еквивалент* за одузету експроприсану имовину и обезбеђује *заштиту интереса власника* непокретности. Власник је наиме, стављен тада у исту ситуацију као када би се одлучио на продају своје непокретности. Тржишна вредност обезбеђује власнику новчану накнаду којом он може прихватити на слободном тржишту добро са истом наменом и квалитетима. Наравно, тржишна вредност није критеријум накнаде само за случај новчане рекомпензације, већ и у случају натуралне накнаде, јер у потоњем случају служи за компарацију не само функционалног елемента понуђене непокретности за накнаду, већ и њене супстанционалне (вредносне) адекватности. Такође, тржишна вредност је значајно полазиште накнаде и када је облик накнаде сублимиран, тј. када се делимично утврђује у новцу, а делимично у натури (нпр. код давања станарског права на друштвеном стану власнику стамбеног објекта уз новчану накнаду за вредност одузетог стана), када се одбитак од новчане накнаде остварује према тржишној вредности стамбеног објекта у питању.

Тржишна вредност као полазни критеријум за утврђивање правичне накнаде је утврђена у читавоме низу односно, кругу *случајева експропријације*.²⁰

10. Тако на пример, уколико је предмет експропријације *пољопривредно земљиште* накнада се одређује према тржишној цени пољопривредног земљишта која се формира на подручју региона односно, насеља у коме се земљиште налази.²¹ Свакако да приликом утврђивања тржишне цене за експроприсано пољопривредно земљиште мора се водити рачуна не само о вредности самог земљишта већ и о вредности материјалних трошкова односно, улагања у то земљиште (о вредности нове саднице, о трошковима сабења, неге и одржавања за време док садница не донесе своје прве плодове).²² Накнада ће се тада наравно умањити ако на формирање цене утичу околности као што је чињеница да је земљиште на туристичком подручју, у близини насеља, језера, канала и сл.²³ При томе, административни орган не одлучује арбитрерно о томе да ли одређене околности утичу на умањење цене, већ се одлуком скупштине

²⁰ В. ВС СРХ, Гзз 119/74 од 18. V 1975, *Жувела*, Младен, Закон о основним власничкоправним односима, Народне новине, Загреб, 1982, стр. 537.

²¹ В. чл. 24/1 ЗЕ САПВ.

²² В. правне ставове проширене седнице Грађанског одељења ВСВ од 2. III 1977, односно, упутство о поступању судова код утврђивања правичне накнаде од 24. IV 1977 (ВСВ, тачка 3, ВСВ, Билтен судске праксе, бр. 3/1977, стр. 13).

²³ В. чл. 24/2 ЗЕ САПВ.

општине одређује подручје у којима на формирање тржишне цене утичу ове околности.²⁴ Свакако, ту треба поново нагласити да у случају експропријације пољопривредног земљишта, при одређивању накнаде узео се у оцену и корист коју то земљиште може дати редовним искоришћавањем.²⁵

11. *Код грађевинских објеката* полазни критеријум за утврђивање накнаде није тржишна вредност већ *грађевинска вредност*.²⁶ Ова вредност се одређује према вредности материјала, вредности рада, трошкова транспорта, трошкова израде техничке документације, али се умањује зависно од стања у коме се објекат налази, могућности даљег коришћења и века трајања објекта.²⁷ Међутим, када је реч о *стамбеној згради* или стану који се експроприше, правична накнада се има одредити према критеријуму *тржишне цене* тог објекта.²⁸ У овом случају међутим, има и неких посебних околности које могу да утичу на умањење правичне накнаде. Уколико је споразумом о експропријацији постигнута сагласност учесника да ће се власнику одредити *натурална накнада*, тј. обезбедити одговарајући стан у *друштвеној својини* заснивањем *станарског права* бившег власника, његова накнада ће се одредити према грађевинској вредности експроприсаног објекта с тим да тако добијени *износ накнаде може бити умањен до 10%*.²⁹ Међутим, уколико се не обезбеди други стан, накнада ће се утврдити према висини тржишне цене експроприсане *стамбене зграде* односно, *стана*.³⁰ Према ранијој судској пракси односно, тексту закона, накнада због датог стана умањивала се и до 50% у односу на тржишну цену експроприсаног *стамбеног објекта*.³¹

Уколико се ради о експропријацији *непокретности* *разних врста* у *својини истог сопственика*, при одређивању накнаде за експроприсану имовину посебно се исказује накнада за поједине врсте тих непокретности.³²

Накнада за експропријацију комплекса земљишта у циљу изградње *стамбених, комуналних и других грађевинских објеката* одређује се сходно када се експроприше пољопривредно земљиште уопште.

Према ранијој пракси судова било је спорно да ли власник експроприсане некретности има право и на накнаду *необраних*

²⁴ В. чл. 24/3 ЗЕ САПВ.

²⁵ В. чл. 24/4 ЗЕ САПВ и наведено упутство ВСВ од 1977, ор. cit., стр. 13, тачка 3, in fine.

²⁶ В. чл. 25/1 ЗЕ САПВ.

²⁷ В. чл. 25/2 ЗЕ САПВ.

²⁸ В. чл. 25/1 ЗЕ САПВ, in fine.

²⁹ В. чл. 26/1 и 2 ЗЕ САПВ.

³⁰ В. чл. 26/3 ЗЕ ВСВ као и становиште Врховног суда Војводине од 1977, Билтен судске праксе, ор. cit., стр. 15, тачка 5.

³¹ Становиште Врховног суда Војводине од 1977, Билтен судске праксе ВСВ, ор. cit., стр. 14, тачка 5.

³² В. чл. 29 ЗЕ САПВ.

плодова. Врховни суд је заузео афирмативно становиште,³³ а исти је случај са доцнијим изменама закона.³⁴

Што се тиче накнаде за немогућност коришћења ствари, судска пракса још у времену пре ступања на снагу важећег закона, заузела је становиште да она не припада бившем власнику у оквиру правичне накнаде, јер по становишту суда таква накнада није елеменат који утврђује ванпарнични суд. Али, сматра пракса, с правом, уколико странка истиче да тиме трпи штету, њу може остварити према правилима о накнади штете у парници.³⁵ То значи да се немогућност коришћења ствари у пракси у принципу сагледава ван контекста цене ствари, али да њену накнаду не искључује у одвојеном (парничном) поступку. Овај став указује више на „ценовну“ (квazi-уговорну) но на одштетну природу експропријације, односно, накнаде. Могла би се, наравно, отворити дискусија о томе да ли је то становиште у свему прихватљиво. Није наиме свака ванпарнична процедура, а посебно то није поступак експропријације имуна спора, па би стога и спор о немогућности коришћења ствари могао, крај других спорних питања, да се расправи без упућивања на парницу, пред ванпарничним судом.

12. Експропријација је, како смо видели, одузимање имовине *противно вољи* власника; она је дакле мера спроведена средствима државне принуде. Тиме задире у дотадашњи начин живота власника, личне и породичне навике, често у његову делатност. Стога није случајно да је у упоредном праву, како у пракси, тако и у теорији сугерисан поступак са пуно *обзира* према власнику, према његовим захтевима. Некада ће он сатисфакцију остварити када му се накнада обезбеди и у истој врсти објекта, некада је новцу и то у висини која обезбеђује исту делатност или њену евентуалну промену (разуме се и тада у границама стандарда правичне накнаде). Некада су по среди сасвим деликатни елементи, као што су *ствари од пијетета* везани за земљиште (нпр. породична гробља). У таквим случајевима накнада може бити сасвим специфична (нпр. разумни трошкови премештаја гробница). У либералној фази капитализма о тим личним приликама је вођено рачуна до те мере да је накнада често била енормна. Тиме се желело да *спорови обвезника* на кориснику *отклоњени* великом надокнадом и да не *успоравају привредни напредак*. Ишло се логиком већег профита, кориснику се брзо „исплатила“ велика накнада.

³³ В. Врховни суд Војводине, Правни став од 2. III 1977, Билтен, ор. cit., стр. 11; чл. 26. став 1. у вези члана 27. став 1. ЗЕ САПВ.

³⁴ В. Правни став ВСВ број 3. од 2. III 1977, Билтен ВСВ, ор. cit., стр. 11.

³⁵ В., Правни став ВСВ бр. 4, *ibid*, стр. 13—14.

2. Личне прилике

13. Према нашим законским текстовима и према судској пракси, приликом утврђивања висине односно, врсте правичне накнаде, води се рачуна како у административном, тако и у судском поступку, о личним приликама бившег власника експроприсане непокретности. Треба овде разуме се, одмах указати да се овај услов односно, критеријум појављује по природи ствари, само у домену експропријације непокретности у власништву грађана, а не односи се на експропријацију имовине грађанских правних лица. У неку руку, статусне прилике се узимају у обзир и у случају административног преноса непокретности у друштвеној својини, у том смислу да се од стране корисника експропријације имају обезбедити другом друштвеном субјекту који трпи експропријацију исти услови остваривања делатности какви су били ранији, према намени експроприсане имовине.

Личне прилике³⁶ су комплексан услов и оне садрже како околности везане за породични статус власника експроприсане имовине тако и остале елементе његовог социјалног и економског положаја. При томе, под породичним статусом не треба разумети директан критеријум који утиче на висину накнаде, већ само моменат од утицаја приликом процене делатности односно, рада власника непокретности. Мора се свакако водити рачуна и о томе да ли је експроприсана непокретност била искључиви домен и услов делатности односно, живота и рада експроприсаног лица.

У том смислу се изражава и наше позитивно законодавство као и судска пракса. Тако, према становишту Врховног суда Хрватске, приликом одређивања висине накнаде за експроприсану вредност мора се водити рачуна о социјалном и економском положају бившег власника.³⁷ Према правном ставу Врховног суда Војводине пак, треба посебно приступити утврђивању накнаде према делатности сопственика, уколико се ради о експропријацији земљишта које се налази према урбанистичком плану у *грађевинском подручју*, али је ранијем сопственику *служио за пољопривредне сврхе*. У таквом случају висину правичне накнаде треба третирати према стварној — *редовној намени*, па ако је то земљиште служило ранијем сопственику као пољопривредно земљиште, накнаду треба утврдити за такво земљиште.³⁸ Према томе, није битан ни карактер ни сврха одузете непокретности по себи (нпр. да ли је по среди грађевинско земљиште по свом актуелном правном режиму), већ је од одлучног значаја какве су личне прилике

³⁶ Према ВСХ (Гзз 36/74 од 19 IX 1974) накнада се има утврдити према идентитету власника и према елементима који се њега тичу.

³⁷ В. Врховни суд Хрватске, о. бр. 63/76 од 12. X 1976; *ibid*, Гж 2630/70 од 23. XII 1974.

³⁸ В. Правни став број II Врховног суда Војводине, Билтен непокретности праксе ВСВ, бр. 3/1977, стр. 10.

бившег власника, тј. да ли је предмет експропријације *извор његових прихода*.³⁹

Видели смо већ да и сам закон уважава личне и породичне прилике ранијег сопственика. Оне ће се према закону узети у обзир при утврђивању накнаде само ако су те околности од *битног значаја* за материјалну *егзистенцију* власника и чланова његове породице.⁴⁰ Наравно, пошто се висина накнаде утврђује према околностима у време доношење првостепене одлуке о накнади, онда се и те личне прилике утврђују према том времену.⁴¹

3. Друштвена и лична улагања

14. У нашем систему експропријације, али не само у нашем, традиционално је и опште усвојено правило да се приликом утврђивања правичне накнаде *не узима у обзир вредност непокретности која је настала на основу посебног улагања друштва* у околину непокретности или обзиром на *посебан положај* те непокретности (као што су регионална развијеност туризма, положај према добрима у општој употреби и сл.). Вредност која се исказује кроз ове посебне околности *одбија се од правичне накнаде*. Методологија ове редукције остварује се на следећи начин. Најпре се утврђује тржишна вредност непокретности која би се постигла у случају њене слободне продаје, тј. цена која се формира на основу тих бенефицираних околности. Према томе, води се најпре рачуна о томе колика би била вредност те непокретности када би се продавала према условима тржишта за те врсте непокретности. Затим се утврђује цена исте, односно сличне непокретности на неком подручју која је додуже у близини експроприсане непокретности, али код које нема тих посебних услова (јавних улагања у околиште и сл.). Потом се ти износи пребијају, а разлика између њих чини вредност одбијања од правичне накнаде.

15. Ово свакако указује на чињеницу да је власник експроприсане непокретности у неповољнијем положају у поступку експропријације него што би био у случају слободне продаје, пошто је на тај начин правична накнада по правилу мања од тржишне цене. Но, у сваком случају, кроз могућност *опције власника према натуралној накнади*, ова неправичност се делимично може отклонити.⁴² То нарочито вреди у случају када

³⁹ В. Врховни суд Хрватске, о. бр. Гзз 36/74 од 19. IX 1974.

⁴⁰ В. чл. 27/4 ЗЕ САПВ.

⁴¹ В. чл. 28 ЗЕ САПВ.

⁴² Може се поставити питање да ли натурална накнада у таквим случајевима подразумева обавезу корисника да обезбеди не само непокретност исте врсте и бонитета или и са истом позицијом према средствима комуникација, јавних добара и сл. Чини се да корисник на то у принципу није обавезан, али ако је раније позиција непокретности била у функцији обављања привредне или занатске делатности власника, чини се да би нова непокретност требала да према позицији испуни приближно исте услове.

се експроприше комплекс земљишта у сврху изградње зграда у корист општине и када се експроприсано земљиште може давати грађанима ради изградње зграда на које они могу имати право својине (разуме се, под условом ако је то земљиште предвиђено за такву изградњу према урбанистичком плану). Тада ће ранији сопственик земљишта имати првенствено право коришћења земљишта у ту сврху и то у површини која је потребна за изградњу.⁴³ Ово право првенства губи се у року од три године почев од достављања решења о давању земљишта на коришћење, уколико у том интервалу није извршена предвиђена изградња.

16. Плодови са експроприсане непокретности не могу се накнадити кроз правичну накнаду уколико су до ступања у посед корисника, обрани од стране бившег власника.⁴⁴

Мишљења смо да се власнику имају признати сва корисна и функционална улагања нарочито за остваривање привредне сврхе непокретности, посебно, ако се та сврха није могла остварити због наступеле експропријације. Необрани текући цивилни и природни плодови због ранијег ступања у посед корисника имају се такође накнадити.

4. Трајање експропријације

17. Са становишта трајања, две су основне врсте експропријације: потпуна (трајна) или делимична (привремена). Потпуна експропријација је, већ како смо указали, преображај једног својинског облика у други и она је стога обележена трајношћу. Самим тим и висина експропријације се утврђује према тржишној цени непокретности (бар у принципу).

Делимична експропријација може бити привремена или трајна. Уколико се делимична експропријација састоји у за-
снимању права службености корисника онда она може бити и трајна уколико то сврха експропријације (нпр. експлоатација рудног богатства) захтева. Исти је случај и са делимичном експропријацијом уз принудно установљење права закупа корисника, иако је у овом случају чешћа привременост (орочен закуп).

У случају установљења службености, накнада се одређује у износу за који је услед тога *умањена вредност* земљишта или зграде.⁴⁵ Ако је пак по среди установљење принудног закупа, накнада се одређује у *висини закупнине* која се односи на највише слично земљиште, а може бити одређена у једнократном износу за време трајања закупа, почев од ступања у посед од стране корисника.⁴⁶

У сваком случају се може констатовати да у случајевима делимичне експропријације накнада је по правилу мања него

⁴³ В. чл. 49—52 ЗЕ САПВ.

⁴⁴ В. правни став 1/IV Грађанског одељења ВСВ од 2. III 1977, Билтен ВСВ, бр. 3/1977, стр. 11.

⁴⁵ В. чл. 33. ЗЕ САПВ.

⁴⁶ В. чл. 34. ЗЕ САПВ.

што је то случај код потпуне експропријације. Осим тога, када је реч о тржишној експропријацији накнада се не утврђује у натури већ у новцу.

Иако су припремни радови потребни за подношење предлога за експропријацију привременог карактера, накнада за њих је „коначна“ и даје се независно од тога да ли је усвојен предлог за експропријацију. Ова накнада се у принципу утврђује према висини штете коју власник непокретности трпи због припремних радова.

5. Врста објекта експропријације

18. Различити су основни критеријуми за одређивање правичне накнаде и у зависности од врсте односно, карактера и намене објекта експропријације. При томе је битна *првобитна намена* тог објекта *тј. сврха за коју је власник експроприсане имовине дотичну непокретност користио*. Није наиме од одлучног значаја приликом утврђивања накнаде намена непокретности за коју се врши експропријација, *тј. сврха коју је корисник експропријације имао у виду приликом покретања поступка експропријације*.

19. Видели смо већ, према претходним излагањима, да је код *грађевинских* објеката ван стамбене намене основни критеријум за одређивање накнаде у *грађевинској вредности*, док код *стамбених* објеката као и *пољопривредног земљишта у тржишној вредности*.

20. Према нашем позитивном законодавству објекат експропријације може бити само непокретност. Међутим, у егземплификацији појединих објеката који се могу експроприсати од истог власника Закон о експропријацији САН Војводине предвиђа између осталог и „*уређаје и друге објекте*“, што подразумева могућност експропријације и покретних ствари. Истина, ове ствари се помињу у контексту земљишта и зграда и вероватно се имају третирати као саставни делови тих непокретности, било као *припадци*, било као непокретности у ширем смислу правничког изражавања.⁴⁷ И у случајевима ових делова непокретности изгледа се накнада има утврдити према њиховој *тржишној вредности*, водећи рачуна и о њиховој *функцији* при остваривању *целине* и *сврхе* дате *имовине*.

21. У литератури и пракси спорно је да ли власник непокретности има право на тражење *потпуне* експропријације, ако је *предлог обухватио само део непокретности*. Прихватљиво је становиште⁴⁸ да власник има право да тражи *потпуну* експро-

⁴⁷ В. чл. 29. ЗЕ САНВ.

⁴⁸ В. Шумић, Трипко, Експропријација непокретности по захтеву сопственика, Привредно правни приручник бр. 5/1986, стр. 42, чл. 8/1 ЗЕ СРХ (Нар. нов. бр. 46/82), пресуда ВСС 43117/82.

пријацију нарочито ако преосталим делом непокретности који није обухваћен предлогом за експропријацију не може да оствари ранију сврху односно, обим своје делатности, тј. други интерес који је остваривао на својој имовини.

6. Одређивање камате на суму експропријације

22. У литератури и у судској пракси спорно је питање времена и критеријума према којима се одређује камата на износ правичне накнаде.⁴⁹

Чини нам се међутим, да су камате у материји експропријације контраверзне већ према иницијалном проблему, а наиме, по томе, да ли власник непокретности уопште има право на камату. Одговор на то питање, у недостатку позитивних правних прописа по нама зависи од правне природе експропријације, односно, карактера накнаде за експропријацију. Према традиционалним али и позитивно-правним правилима, у облигационом односу, дужник новчане обавезе има да плати камату на главницу обавезе.⁵⁰ Међутим, како смо видели, природа експропријације је сложена и да поред елемената облигационог односа (уговор, обештећење) ипак, нарочито у домену иницијативе за спровођење, доминира метод управног права, принуда и хијерархија. Облигациони односи су односи равноправности и слободе воље, бар у битном. Истина, целокупно одштетно, нарочито деликтно право облигационог права, карактерише се принудним карактером норми, али диспозитивност остаје у домену одлуке о постављању захтева ради накнаде и током читавог поступка пред судом, према правилима о парничној диспозитији (преиначење, повлачење тужбеног захтева, поравнање и др.). За опредељење о основаности захтева власника непокретности на накнаду камате на суму експропријације, нема сумње, било би од значаја утврдити који елеменат претеже у овом односу, да ли диспозитија или когенција, тј. уколико је овај однос пандан облигационом, заузети становиште о основаности овог захтева. Иако би ту одлуку наизглед лако могли определити тако да се тврди да није по среди облигациони однос и да из тога извучемо закључак да уопште нема места накнади камате, чини се да ближе посматрање ствари, како са угла гледишта теорије тако и праксе, а посебно злоупотреба које у њој постоје на штету бившег влас-

⁴⁹ В. Ивошевић др Зоран, Камата на износ правичне накнаде, Правни живот, бр. 2/1975, стр. 58; образложење правног става 1. Граб. од. ВСВ од 2. III 1977, Бијатен ВСВ, бр. 3/1977, стр. 9—10.

⁵⁰ В. нпр. чл. 399. и чл. 277. Закона о облигационим односима; в. и наше уводно излагање на Саветовању о новчаним облигацијама (часопис Право, бр. 3/1986., стр. 95—96).

ника, али и на штету друштва,⁵¹ може показати пре афирмативан но негативан став о камати. Теоријски гледано, камата, у одштетном праву може имати две функције: одштетну (условно — обична камата) или онерозну, и казнену (затезна камата), односно пеналну. Зашто власнику не признати *одштету и у виду камате*, поготову ако се има у виду да је поступак експропријације за њега *принудан*, а за оног који га иницира представља несумњиву корист. Судска пракса тек је у новије време поставила проблем основаности наплате камата на суму експропријације и она се такође опредељује у прилог њене принципијелне основаности.⁵²

23. Спорно је међутим, о каквој *врсти камате* се ради, *од кад она тече* и која је њена *висина*. Чини се да овај спор и произилази из чињенице што није до краја разјашњено, односно, можда ни постављано горе изражено претходно питање о карактеру експропријације као односу администрације или односу принудног промета или обештећења.

У нашој правосудној *пракси* понеки судови су директно или индиректно заступали становиште да власнику експроприсане непокретности *не припада право на камату*. Истина, овај став се појављује у различитим контекстима. Према неким гледиштима врховне судске праксе „на утврђену правичну накнаду ранији власници национализованог грађевинског земљишта немају право још и на камате“.⁵³ Посебност овог становишта јесте у томе што се ради о експропријацији национализованог грађевинског земљишта где се дакле, експропријацијом *укида само право коришћења* власника непокретности у погледу земљишта на коме се она налази. Други ставови су пак изражени у пракси војвођанских судова. Ови судови нису признавали право на камату ранијем сопственику ако је непокретност одузета *после правноснажности решења* о експропријацији и то без обзира на то када је накнада исплаћена.⁵⁴ На основу *argumentum a contrario* може се закључити да су ови судови камату признавали *уколико је непокретност одузета пре правноснажности решења* о експропријацији, тј. ако

⁵¹ В. Закључке ВСВ о негативним појавама везаним за Закон о експропријацији од 21. IV 1977, Билтен судске праксе ВСВ бр. 3/1977, стр. 16—22, нарочито одељак II: „Понашање крајњих корисника експропријације у поступку експропријације и утврђивање накнаде за некретности“ стр. 18), или: „у пракси има случајева да ранијем сопственику експроприсане зграде или стана није обезбеђен стан или породична стамбена зграда и да се експропријат није уселио у стан током поступка, иако је о томе међу странкама постигнут споразум“ — као што нас извештава тач. 5 Упутства бр. 2. ВСВ о поступању судова код утврђивања правичне накнаде од 21. IV 1977, обј. у Билтену судске праксе ВСВ бр. 3/1977, стр. 14.

⁵² В. Правни став ВСВ од 2 III 1977.

⁵³ В. Пресуду Врховног суда Хрватске од 20. XII 1972, бр. Гзз. 5/72, Збирка судских одлука, књ. XVII, св. 4, стр. 142.

⁵⁴ В. Правни став Врховног суда Војводине о праву на камату, Билтен судске праксе Врховног суда Војводине, бр. 3/1977, стр. 9, став први „образложења“.

је корисник ушао у посед непокретности пре окончања поступка експропријације.

Ни *литература* није запоставила ову тематику. Она је углавном у погледу права на камату *афирмативна*, с тим да истиче да се правила о камати различито тумаче и примењују па се поставља питање када се сматра да је корисник експропријације ушао у посед; у ком поступку се остварује право на камату; да ли је ретроактивност одредбе о камати неограничена; да ли се камата одређује и при утврђивању накнаде за национализовано грађевинско земљиште.⁵⁵ У истој литератури, на ова питања дају се следећи одговори: да се сматра да се корисник експропријације налази у поседу од дана када је њему записнички предата државина експроприсане непокретности; да је за одлучивање о камати као засебном захтеву надлежан редовни суд; да повратно дејство одредаба о камати није временски ограничено; да право на камату припада и ранијим сопственицима односно корисницима национализованог земљишта.⁵⁶

24. Ове дилеме изражене у литератури, па и оној у вези са *тренутком наступања обавезе плаћања камате* имају за подлогу схватање наше судске праксе заступљено у ставовима у више одлука наших врховних судова. Тако нпр. према схватању Врховног суда Србије бившем власнику експроприсане непокретности припада камата од дана када је он стварно депоседиран и у посед ушао корисник експропријације, а не од дана када је то само формално записнички констатовано, а бивши власник и даље стварно био у поседу експроприсане непокретности.⁵⁷ Битно је дакле да и теорија и пракса су сагласни око тога да је обавеза плаћања камате од стране корисника наступила у *тренутку ступања у посед корисника* бар у једном делу теоријских схватања и схватања судске праксе. Међутим, видљиво је да су разлике изражене у схватањима када се сматра да је корисник ступио у посед: једни сматрају да је то тренутак *састављања записника о тој чињеници*, а други да је то тренутак *стварног фактичког ступања у посед*. И пракса Врховног суда Војводине сматра да право на камату припада ранијем сопственику и то за време од депоседирања после правноснажног решења о експропријацији *до истека париционог рока по правноснажности решења о накнади*, по општим правилима облигационог права.⁵⁸

У нашој врховној судској пракси о тренутку наступања обавезе плаћања камате од стране корисника има и другачијих

⁵⁵ *Ивошевић* др Зоран, Камата на износ правичне накнаде, Правни живот, бр. 2/1975, стр. 58.

⁵⁶ *Ibid.*, op. cit., стр. 58—61.

⁵⁷ В. Пресуду Врховног суда Србије, Гзз. бр. 22/74. од 25. XI 1974, Привредно-правни приручник, бр. 3/1975, стр. 67.

⁵⁸ Правни став Врховног суда Војводине о праву на камату, Билтен Врховног суда Војводине, бр. 3/1977, стр. 9 (сентенца).

ставова. Тако према становишту Врховног суда Хрватске „када је накнада за експроприсане некретнине утврђена споразумом странака, камате почињу тећи *следећег дана иза дана када је споразум ступио на снагу* и не могу се у овоме случају применити одредбе чл. 52. Закона о експропријацији“.⁵⁹

Као што се из овог кратког прегледа види, у нашој литератури и судској пракси изражени су сасвим различити ставови о тренутку наступања плаћања обавезе камата. Чини се да ови ставови нису у довољној мери сагледали већ раније наведено претходно питање о правном карактеру накнаде за експропријацију. Свакако да тешкоћа произилази из чињенице да ова материја није регулисана у нашим законским позитивним текстовима о експропријацији. Обзиром на то да *посебан законски пропис*, закон о експропријацији, *не регулише* ово питање, могло би се закључити да би се на ову материју имало примењивати *опште правило облигационог права* о плаћању камата. Ако је то тако, онда се у овој материји, као у општој материји камата, мора разграничити основна њихова подела на уговорну и затезну. С обзиром да решењу о експропријацији претходи споразум о накнади за експроприсану имовину, било би логично да овај споразум садржи и евентуалну сагласност странака о висини камате односно, о тренутку од кога се она плаћа, имајући у виду и околности датог случаја. Уколико нема споразума о камати а постоји захтев за његову исплату он би се морао најпре *решавати* према општим правилима уговорног права, *пред редовним судовима*, и у том погледу се слажемо са већ раније изнетим теоријским схватањем.

Друга је ствар пак по среди ако је дужник суме експропријације, корисник експропријације *пропустио да суму експропријације исплати благовремено*. Наиме, према Закону о експропријацији САП Војводине, између осталог, споразум о накнади садржи и рок за исплату накнаде.⁶⁰ Уколико у том року корисник не исплати суму он је у *доцњи* у погледу исплате новчане обавезе, па би сходно томе, према општим правилима облигационог права, био дужан да плати *затезну камату* због овог свог пропуста.⁶¹ Према томе, затезна камата би припадала власнику експроприсане непокретности од дана задоцњења, а уговорна камата пак од дана доспелости плаћања суме експро-

⁵⁹ Одлука Врховног суда Хрватске, Гж. 4567/73 од 25. XI 1974; Жувела, *op. cit.*, стр. 540.

⁶⁰ В. чл. 37/1 ЗЕ САПВ.

⁶¹ Сходно чл. 277. Закона о облигационим односима. Према *Бирковићу* (Експропријација, СА, Београд, 1982, стр. 84), „у поступку одређивања накнаде закон утврђује право ранијег сопственика експроприсане непокретности на две врсте камате и то: на камату због *немогућности коришћења* свог новца у смислу правичне накнаде и на *затезну камату*.“ Нама се чини да се и једно и друго (немогућност коришћења новца и затезне камате) свде на једно те исто, на затезну камату. Наиме немогућност коришћења новца, тј. новчане накнаде за експропријацију наступа тек тренутком доспелости те новчане обавезе, а то је тренутак предаје непокретности што је и најчешће тренутак доцње корисника у погледу исплате накнаде.

пријације, тј. од ступања у посед непокретности од стране корисника.

Многе тешкоће у вези са правом на камату произилазе из извесних чињеничних односа у вези са датим поступком експропријације. У многим случајевима наиме, управни орган било услед тога што не постоји основа за споразум или из других разлога, не доноси благовремено решење о експропријацији. Стога се подржава становиште Врховног суда Хрватске које истиче да се мора признати право на захтев ради исплате и камате *пред судским органом* и ако управни орган не донесе решење о експропријацији.⁶²

25. Спорно је питање одређивања *висине камате*. У том погледу су ставови судске праксе веома различити. Делом су узроци у променама супстанционалне вредности новца, односно, променама законских прописа о каматама, а делом из разлога што не постоји опште усвојени став о природи накнаде за експроприсану имовину. Ако би се прихватило становиште да се у овој материји имају примењивати општа правила облигационог права, онда у зависности од тога да ли је по среди „уговорна“ или пак „затезна“ камата могао би се заузети и став о висини камате у зависности од околности случаја.

Став о уговорној камати заступа Врховни суд Хрватске, јер у једној сентенци истиче да камату од 6% плаћа корисник експропријације само ако му је експроприсана некретнина пре дана у посед пре правомоћности решења о експропријацији.⁶³

IV. ОБЛИК НАКНАДЕ

26. Накнада за експропријацију подразумева одређење у два правца: а) на новчану, б) на натуралну накнаду. Избор једног од ових облика зависи пре свега од *споразума* између корисника експропријације и власника непокретности. Према томе, облик накнаде је пре свега чињенично питање. Законски прописи се дакле, у том погледу не изјашњавају когентним правилима. То подразумева да у погледу облика накнаде у принципу важи правило о диспозитивности, које на неки начин указује у овом делу на уговорну природу накнаде о експропријацији. Наравно, да опција у једном од ових праваца подразумева примену одговарајућих суплеторних норми. Другим речима, споразуман избор облика накнаде, повлачи за собом примену одговарајућих законских прописа у погледу висине накнаде за дотичан облик.

Када до споразума власника и корисника у погледу облика накнаде није дошло спор се решава судским путем. Тада би суд морао да води рачуна о свим околностима случаја, пре

⁶² В. Одлуку Врховног суда Хрватске, Гж. 1268/65 од 13. V 1965; Жувела, *op. cit.*, стр. 540.

⁶³ В. Одлуку Врховног суда Хрватске, Гзз. 18/76. од 14. V 1976.

свега везане за личне и професионалне прилике власника. Уколико нпр. он инсистира на натуралној накнади, желећи да настави на новој непокретности ранију делатност а такву накнаду корисник или није спреман или није у могућности да обезбеди, суд би при опредељењу за новчану надокнаду морао указати да се та немогућност рекомпензира кроз висину новчане накнаде. Висина накнаде би тада требала да одговара свим условима тржишта чиме би се власник нашао у положају да куповином њему одговарајуће непокретности обезбеди континуитет своје делатности.

27. Извршена опција у правцу у једном од видова накнаде подразумева читав низ *специфичности* карактеристичних за ту врсту накнаде. Као што смо у ранијем излагању видели, код новчане накнаде води се рачуна о критеријуму тржишне цене или грађевинске вредности објекта, о каматама на суму експропријације и сл.

Код *натуралне накнаде* непокретност којом се замењује експроприсана имовина мора да одговара захтевима односно квалитетима одузете непокретности, захтеву да се обезбеде *исти услови привређивања* односно *личне и друге прилике* власника непокретности, када се ради о експроприсању земљишта са првобитном привредном наменом, свакако се мора водити рачуна о *бонитету* одн. о сврси одузете непокретности, чему треба да одговара земљиште које се даје у накнаду.⁶⁴ Уколико се пак ради о одузимању стамбене зграде специфичност се испољава у могућности *давања одговарајућег стана у друштвеној својини* ради заснивања станарског права бившег власника непокретности као и у *новчаној накнади* која прати укидање права власништва на стамбеној згради. Као што смо видели, закон је поставио лимит до које се новчана накнада у том случају креће, односно да се поводом заснивања станарског права власника врши одговарајућа редукција новчане накнаде. У пракси судова у том погледу постоје бројни проблеми, почев од утврђивања појма одговарајућег друштвеног стана, преко утврђивања грађевинске вредности одузете непокретности, што чини подлогу за утврђивање новчане накнаде. Споразум о износу накнаде у овој материји је од битног значаја јер се са њим могу валоризовати конкретне околности случаја. У принципу, при додељивању друштвеног стана мора се водити свакако рачуна о ранијим условима становања власника, о његовим личним и породичним приликама и потребама. Међутим, то није искључиви критеријум за утврђивање висине правичне накнаде, јер у случају да се ти услови не могу до краја обезбедити доделом друштвеног стана, споразумом о висини накнаде могу се отклонити разлике у квалитету од-

⁶⁴ Нпр., према ставу праксе, корисник експропријације је дужан пребашњем власнику изградити нову зграду за потребе којима је служила одузета зграда (помоћна зграда, гаража и сл.); тако, Окружни суд у Слав. Пожеги, Гж. 1002/74 од 28. I 1975, Преглед судске праксе у 1975, Згб., бр. 7/1975, стр. 33.

носно, у квантитету становања. Но, и у таквом случају не може се прекорачити законски лимит који је постављен у смислу редукције новчане накнаде.

Када је по среди делимична експропријација, посебно заснивање службености односно, закупа непокретности, као што смо видели, у принципу *једини могући облик накнаде јесте новчана накнада која се даје или у висини умањења вредности непокретности заснивањем службености или у висини текуће закупнине за дату врсту непокретности.*

Павао Мишковић
Здравко Петровић

НАКНАДА ШТЕТЕ У ОБЛИКУ РЕНТЕ

ПОЈАМ И ПРИРОДА РЕНТЕ

По свом називу ријеч „рента“ је из латинског језика и значила је приход од капитала, иметка или земљишног посједа и др. и све оно што власнику притјече редовито, а да за то не мора подузимати никакав рад или улагати напоре.¹

По свом стварном значењу у облигационом праву, рента је такав облик накнаде штете чији укупан износ није познат у вријеме одлучивања о захтјеву, а плаћа се периодично, у унапријед утврђеним износима.² Рентом се, у ствари накнађује материјална штета која ће се реализирати у будућности.³ 300 у чл. 188/2. прописује да се рента плаћа мјесечно унапријед, ако суд не одреди нешто друго. То значи да суд може из оправданих разлога одредити неки други начин, као нпр. мјесечно уназад, тромјесечно уназад или унапријед. Суд то може учинити на захтјев једне или обију странака, али и по свом нахођењу, независно од њиховог захтјева, имајући у виду одређене околности случаја.⁴

Висина ренте одређује се на начин да се утврди висина једног периодичног obroка, па се тако утврђени износ исплаћује периодично. Висина једног obroка утврђује се редовито у зависности од многих елемената, посебно од тога, на име

¹ Приручни лексикон — III прерађено и проширено издање, На-
кладни завод Знaње, Загреб, 1967, стр. 796.

² Др Обрен Станковић, Накнада штете у облику ренте, Београд,
1975, стр. 7.

³ Проф. др Слободан Перовић и проф. др Драгољуб Стојановић,
Коментар Закона о облигационим односима, књига I, стр. 554.

⁴ Перовић—Стојановић, ос., стр. 555.

чега се досуђује рента: на име изгубљеног издржавања (чл. 194. 300) или на име тјелесне повреде или нарушења здравља (чл. 195/2. 300).

Висину ренте и начин њезиног утврђивања треба разликовати од висине капитализиране ренте и начина њезиног утврђивања.⁵

Ренту такође треба разликовати од изгубљене зараде до момента доношења пресуде, иако се ту ради о истој штети. Тамо суд такође утврђује износ штете по мјесецима, али штету мора тачно утврдити за сваки мјесец односно период и ти износи по појединим периодима не морају бити једнаки и редовито нису једнаки. Битно је да је у моменту доношења пресуде сва штета за протекло вријеме реализирана и да се зна њен укупан износ. Међутим, код ренте, суд увијек одређује износ ренте у једнаким мјесечним износима и то у висини штете у моменту доношења пресуде.⁶

Из овога се види, да су главне карактеристике ренте:

— да се ради о будућој штети,

— да коначан укупан износ ренте није познат у вријеме доношења пресуде,

— да се она исплаћује периодично (сукцесивно) у одређеним обрацима.⁷

Закон о облигационим односима регулише накнаду штете у облику ренте у члановима 188—197. У чл. 185—192. наведена су опћа правила о накнади сваке материјалне штете, док се у чл. 193—197. ради о посебним случајевима накнаде материјалне штете (због смрти, тјелесне повреде или оштећења здравља) која се досуђује у облику ренте.⁸

Из горњих одредаба произилази да рента као облик накнаде има свој извор у штети. Тиме је остварено врховно правило да нема накнаде ако нема штете и да накнада не може бити већа од штете (чл. 194/2. 300).⁹

Ако анализирамо појам накнаде штете на коју оштећени има право по чл. 189. 300, видимо да се она састоји из просте штете (*damnum emergens*) и изгубљене добити (*lucrum cessans*). Напријед смо видјели (код излагања о појму ренте) да се штета коју оштећени трпи нпр. због губитка зараде, временски састоји из два дијела: то је изгубљена зарада до момента доношења пресуде. Она је у том моменту реализирана и позната и досуђује се у облику изгубљене зараде. Напротив, онај други дио штете, који ће наступити у будућности, још није реализиран и није сигуран његов износ. Он се досуђује у облику ренте. Међутим, и један и други дио ове штете, пошто никада нису били саставни дио оштећеникове имовине, већ нешто што

⁵ Перовић—Стојановић, ос., стр. 555.

⁶ Обрен Станковић, ос., стр. 35. и 168.

⁷ Др Борис Визнер, Коментар Закона о обавезним (облигационим) односима, књ. II, Загреб 1978, стр. 838.

⁸ Визнер, ос., стр. 869.

⁹ Обрен Станковић, ос., стр. 46.

је оштећени са вјероватношћу очекивао — представљају изгубљену добит (*lucrum cessans*).¹⁰

Због своје форме (досађује се у мјесечним оброцима) као и неких категорија корисника (дјеца, брачни друг) у ранијој судској пракси, а наилазимо на случајеве и данас, да се рента поистовјећује са алиментацијом.

Рента се међутим, битно разликује од алиментације, како по свом извору и природи, тако и по посљедицама, а што онда има одраза на начин и висину једне и друге врсте накнаде:

— Рента има за извор грађанско-правни деликт, којим је причињена штета, а алиментација има свој извор у односима блиских сродника (родитељи — дјеца).

— Рента има одштетни карактер, њоме се уређују односи између оштећеног и штетника и равна се по прописима ЗОО о накнади штете. Алиментација нема одштетни карактер, њом се уређују односи између блиских сродника и равна се по прописима породичног законодавства.

— Из одштетног карактера ренте слиједи да се њен износ равна према величини штете, тј. према висини издржавања које би погинули и даље давао да је остао на животу, а што би зависило од његових имовинских могућности. Код алиментације се међутим, води рачуна о потребама дјетета и материјалних могућности родитеља.

Коначно рента се у свом првом дијелу (изгубљена зарада) може затражити и уназад, тј. од дана штете, а алиментација се може тражити само за убудуће.¹¹

УПОРЕДНИ ОСВРТ

Параграф 1325. аустријског Грађанског законика одређује да је штетник у случају наношења другоме озљеде дужан оштећеном, осим накнаде трошкова лијечења и накнаде за претрпљене болове, накнадити и изгубљену зараду која је посљедица неспособности за привређивање. Према пар. 14. ст. 1. Закона о штетама из употребе моторних возила, одређено је да оштећени који су изгубили издржавање због смрти лица које их је

¹⁰ Др Обрен Станковић, Накнада имовинске штете, Београд 1968, стр. 122. и сл. Појам изгубљене добити садржи три елемента:

— чињеница да добит није остварена,

— да постоји одређен степен вјеројатности да би била остварена (редован ток ствари),

— легалност основа по коме би била остварена (тј. да се њезина реализација не противи ни праву ни моралу. (Обрен Станковић, Накнада имовинске штете, стр. 126).

¹¹ Обрен Станковић, ос., стр. 68; Перовић—Стојановић, ос., стр. 580; ВСХ, Гж-613/77, од 16. 3. 1978, цитирано према Ивица Црнић—Анте Илић, Осигурање и накнада штете у саобраћају, Практика судова и заједница осигурања, друго непромјењено издање, издавач Информатор, Загреб, 1985, сенценца 404.

издржавало или је по закону било дужно да их издржава, има право на накнаду штете због изгубљеног издржавања.¹²

У италијанском праву рента је предвиђена чл. 2057. Грађанског законика из 1942. године којим је одређено да када је штета која је нанијета лицима трајног карактера, судија може одредити накнаду и у облику доживотне ренте, имајући у виду имовинско стање странака и природу штете. Судска пракса у Италији стоји на становишту да се рента увијек исплаћује у капитализираном износу, иако би према наведеном пропису суд могао досудити ренту у мјесечним износима.¹³

Према швајцарском Законик у облигацијама из 1911. године, облик и висину накнаде штете одређује увијек судија с обзиром на околности и степен кривице (чл. 42. ст. 1). У чл. 45. ст. 3. је предвиђено да, када у случају смрти лица други губе издржавање, потребно је накнадити и штету која се због тога трпи. Накнаду штете у облику ренте могуће је досудити и у случају тјелесне повреде, уколико услед повреде оштећени трпи штету „у даљем привредном напретку“.

У ДР Њемачкој накнада штете у облику ренте предвиђена је у случају кад је услед оштећења здравља дошло до сталног умањења дохотка или до трајног увећања трошкова (пар. 338. ст. 2). Рента се, такође, може досудити и у случају губитка издржавања, под условима да је умрли био по закону дужан да издржава оштећеног или би таква обавеза у догледно вријеме наступила (пар. 339. ст. 2). У пар. 339. ст. 3. предвиђен је и случај када је умрли без законске обавезе давао другом издржавање. У таквом случају штетник ће бити дужан плаћати издржавање у времену најмање двије године, уколико лице које је изгубило издржавање не могу да се подмире из сопствених средстава и прихода.

КОРИСНИЦИ РЕНТЕ

У нашем праву као и у праву других земаља, постоје двије основне врсте штета за које се накнада досуђује у облику ренте и на којима је изграђена цјелокупна теорија ренте као облика накнаде штете. То су:

- штете проузроковане тјелесном повредом, и
- губитак издржавања проузрокован смрћу даваоца издржавања.¹⁴

Оваква подјела штета даје могућност, да кориснике ренте подјелимо на: непосредно оштећена лица (сам повређени када тражи ренту због изгубљене зараде, туђе помоћи и др.) и посредно оштећена лица, тј. они који губе издржавање због смрти погинулог (дјеца, брачни друг, родитељи и др.).

¹² Meyer dr Georg: Abfindung von Schadenersatzrenten in österreich, AVUS, Graz, 1982, стр. 2—10.

¹³ Szöllosy de Paul: L'évolution du dommage résultant de l'invalidité dans divers pays européens, Zürich 1973, стр. 398.

¹⁴ Обрен Станковић, ос., стр. 147. и 163.

Према једном другом критерију — врсти професије (занимања) повређеног односно погинулог лица, кориснике ренте дјелимо на: раднике у друштвеном сектору, индивидуалне пољопривредне произвођаче, занатлије, и друге самосталне професије, домаћице, слободне умјетнике, те раднике на привременом раду у иностранству.

Прва подјела важна је за одлучивање да ли неко има уопће право на ову врсту накнаде, док је друга подјела значајна за одређивање висине ренте.

А) НЕПОСРЕДНО ОШТЕЋЕНА ЛИЦА

Под непосредно оштећеним лицима мислимо на повређена лица. За нас је овдје битно, да видимо који су то увјети који треба да се остваре да би повређено лице имало право на ову врсту накнаде (да му се досуди накнада штете у облику ренте) и који се све видови овакве накнаде могу досудити.

Према члану 195/2. 300 ти увјети су: губитак зараде услјед потпуне или дјеломичне неспособности за рад, трајно повећане потребе, те уништење или смањење могућности његовог даљег развијања и напредовања.

1. Губитак зараде (чл. 195/2. 300)

У смислу цитиране одредбе чл. 195/2. 300 неће сваки губитак зараде представљати право на ренту, већ само онај који је посљедица потпуне или дјеломичне неспособности за рад. За лица у радном односу мјеродавни су налази инвалидско-пензионих комисија, а за остала лица, мишљења лекара вјештака.

У ранијој судској пракси било је ставова да се рента одмјерава према проценту тјелесног оштећења односно умањења радне способности.¹⁵ Данас је опће усвојено становиште да неспособност за рад која настаје као посљедица тјелесне повреде није штета сама по себи, било да се схвати као губитак, односно умањење тзв. професионалне радне способности, било као губитак односно умањење тзв. опште радне способности. Штету представљају даљње и друге посљедице, од којих најважније мјесто по учесталости и социјалном значају заузима губитак зараде.¹⁶

У пресуди Врховног суда Хрватске Рев. бр. 1073/84, од 15. 8. 1984. године је заузет став да неспособност за рад сама за себе не представља основ за досуђење материјалне штете у облику новчане ренте, већ само рефлекс те неспособности који се манифестира било у губитку зараде, губитку прихода у

¹⁵ Обрен Станковић, ос., стр. 19.

¹⁶ Судска пракса 6/85, стр. 40.

пољопривреди, кроз плаћање туђе радне снаге ради одржавања домаћинства.

Ако нема губитка зараде нема ни ренте. У једном спору ЗОИА Сарајево, ПЈ Бања Лука, повријеђени аутомеханичар претрпио је лом чашице десног кољена 1972. године, као радник „Аутосервиса“. Љекари вјештаци утврдили су умањење радне способности у проценту 10%. На основу тога тврдио је да се са сигурношћу може закључити да су његови радни ефекти били мањи бар за онолико, за колико је радна способност била умањена, без обзира што није примао мањи лични доходак за вријеме док се налазио у радном односу код Радне организације. Тражио је да му се за почетак досуди бар минимална рента од 300,00 динара. И првостепени и другостепени суд одбили су тужбени захтјев са образложењем да није било губитка у заради. Спор је ријешен тек ове године пресудом Врховног суда БиХ који је одбио ревизију тужитеља.¹⁷

Под изгубљеном зарадом која није остварена у моменту доношења судске одлуке подразумевају се сви облици зараде које би повређени са извјесношћу остварио, (зарада из радног односа, у свом домаћинству, пољопривреди и др.).¹⁸

Овдје треба напоменути да треба бити опрезан при признавању елемената који улазе у укупан збир изгубљене зараде. У смислу најновијих стабилизационих мјера вјероватно у тај збир не би више могао ући: прековремени рад, додатак за топли оброк, теренски додатак и сл. Прековремени рад се наиме, више не толерише, а остали видови имају строго намјенски карактер и од њих се не би могла стварати уштеђевина, посебно када се ради о намјери да се постигне већи износ ренте.

а) Изгубљена зарада из недозвољене дјелатности

Чест је случај да се за радника из редовног радног односа тврди да се послје редовног радног времена бавио додатном дјелатношћу (зидарство, угоститељство и сл.), па да је по том основу зарађивао често више него из редовног радног односа. За овакву тврдњу увијек су се нашли свјedoци, па је укупан збир зараде био знатно већи.

У вези овога, Окружни суд Бања Лука заузео је став да се овакви износи могу признати ако је обављање дјелатности било пријављено код надлежних органа Скупштине општине, а у смислу Закона о обављању занатских дјелатности личним радом средствима у својини грађана („Сл. лист СРБиХ“, бр. 19/77). У противном, оваква се дјелатност сматра недозвољеном. Овај став потврђен је пресудом Врховног суда БиХ којом је одбијена ревизија тужитеља.¹⁹

¹⁷ Пресуда ВСБиХ, рев-596/84, од 11. 6. 1985.

¹⁸ Перовић—Стојановић, ос., стр. 587; Обрен Станковић, ос., стр. 31.

¹⁹ Пресуда Окружног суда Бања Лука, бр. ГЖ-1720/82, од 11. 8. 1982, потврђена пресудом, ВСБиХ, рев. 173/83, од 13. 7. 1983. и исто према правном мишљењу проширене сједнице Грађанског одјела ВСВ, од 23. 5. 1978. (у Црнић—Илић, ос., сент. 334).

б) Малољетници

Ако се захтјевом за изгубљену зараду појави малољетник или лице које се налази на редовном школовању, његов је захтјев преурањен. Он ће имати право на ову врсту накнаде од момента када почне да привређује (у случају дјеломичне неспособности за рад — односно када би почео да привређује — у случају потпуне неспособности за рад)²⁰.

2. Трајно повећане потребе (чл. 195/2. 300)

Под издацима за „трајно повећане потребе“ повријеђеног лица, као вид материјалне штете у облику ренте могу се појавити: трошкови за појачану исхрану, трошкови лијечења и трошкови за туђу помоћ и његу.²¹

а) Трошкови за појачану исхрану

Ови трошкови могу се појавити у изузетним случајевима када је повријеђеном потребна храна посебно богата витаминима и калцијем за дужи период времена. У судској пракси не наилазимо на такве случајеве, али коментатори 300 то наводе јер постоји могућност.

б) Трошкови лијечења

Тјелесне повреде како у саобраћају тако и при раду са машинама су разноврсне како по тежини тако и по повријеђеним виталним дијеловима тијела. Стога постоји могућност да се живот и здравље повријеђеног могу одржавати захваљујући само сталној употреби одређених лијекова.

в) Издаци за туђу помоћ и његу

Овдје се ради о ангажовању другог лица које повријеђеном пружа помоћ и његу приликом: кретања, путовања, обилачења, узимања хране и других личних потреба. Овдје не улазе трошкови за ангажовање туђе радне снаге у домаћинству (спремање хране, чишћење просторија и сл.), пошто трошкови ове врсте спадају у штету на име изгубљене зараде и накнађују се по том основу.²²

²⁰ Правни став са Савјетовања судија Грађанског одјељења ВСЈ, републичких и покрајинских врховних судова, од 12. и 13. 2. 1970. у Београду (Збирка судских одлука, књ. XV, св. I, стр. 73); Пресуда ВСБиХ, рев-464/81, од 7. 1. 1982. (Збирка судских одлука, књ. VII, св. I, сент. 33); ВСХ, рев-1674/82, од 27. 10. 1982. (у Црнић—Илић, ос., сент. 325).

²¹ Перовић—Стојановић, ос., стр. 586; Обрен Станковић, ос., стр. 164.

²² Перовић—Стојановић, ос., стр. 587.

За досуђење накнаде по овом основу довољно је судско утврђење о неопходности туђе његе, а накнада се равна према висини издатака потребних за обезбеђење такве његе. Није неопходно да су издаци већ учињени, јер се ради о будућој штети.²³

Оштећеном ово право припада без обзира на то тко му пружа помоћ, па макар и најближи сродници у кући (супруга, дјеца).²⁴

За утврђивање висине ове врсте штете одлучно је да ли је ова помоћ потребна стално у свакодневном животу (непокретна особа) па накнаду треба досудити у висини зараде нпр. кућне помоћнице, или нешто више²⁵, или је та помоћ потребна само у појединим животним ситуацијама — па се висина накнаде досуђује у сразмјери према потребама.²⁶

За нашу праксу у вансудском поступку могу се користити износи које у ту сврху даје СИЗ ПИО, па овисно од природе повреде и потребне помоћи, може се понудити одговарајући износ.

3. Уништење или смањење даљег развијања или напредовања (чл. 195/2. 300)

Под материјалним губитком овог вида штете сматрају се неостварене имовинске користи од рада оштећеног, а које се другачије могу назвати изгубљеном зарадом услјед смањених изгледа за будућност. Имовинске користи које не би потјецале од рада оштећеног, него из других извора, не могу се узети у обзир²⁷, као нпр. губитак имовинских користи због изосталог закључења брака са материјално добро стојећим партнером.²⁸

Рента се може досудити и кад оштећени послје повреде зарађује исто као и прије повреде, ако је изостало повећање зараде до којег је требало доћи на основу осујећеног напредовања.²⁹ Међутим, потребно је да је у моменту доношења пресуде напредовање већ изостало, а да би по редовном току ствари и околностима случаја већ било наступило, а не да ће евентуално наступити у неком тренутку касније.³⁰

Ипак, овако изложени вид штете никада се не појављује, односно не досуђује самостално, већ се он уклапа у ренту по основу изгубљене зараде. Наиме, рента као облик накнаде

²³ Обрен Станковић, ос., стр. 164; Пресуда ВСБиХ, рев. 562/84, од 13. 12. 1984.

²⁴ ВСХ, Гж-1162/77, од 13. 4. 1978. (Црнић—Илић, ос., сент. 435); ВСХ, Гж-10/80, од 7. 2. 1980. (Преглед судске праксе, 17/64).

²⁵ ВСХ, Гж-1629/78, од 30. 1. 1979. (у Црнић—Илић, ос., сент. 430).

²⁶ ВСБиХ, рев-562/84, од 13. 12. 1984. (наш спис рента 84), Виши суд у Зрењанину, Гж-455/83, од 14. 4. 1983.

²⁷ Перовић—Стојановић, ос., стр. 588.

²⁸ Обрен Станковић, ос., стр. 60. и сл.; Визнер, ос., стр. 886. и 887.

²⁹ ВСХ, Гж-4058/73, од 30. 10. 1974. (у Црнић—Илић, ос., сент. 389); ВСХ, Гж-40/76, од 21. 1. 1976 (у Црнић—Илић, ос., сент. 387).

³⁰ Обрен Станковић, ос., стр. 60.

за будуће изгубљене зараде равна се према заради коју би оштећени остварио у вријеме доношења пресуде, тако да се ту узима у обзир свако повећање зараде па и оно које би наступило као посљедица напредовања. Штавише, изостало повећање зараде услјед изосталог напредовања, може послужити као једини основ за досуђење ренте. А, изостало повећање до кога касније дође, може послужити као основ за повећање ренте.³¹

Б) ПОСРЕДНО ОШТЕЋЕНА ЛИЦА (Чл. 194. 300)

Међу посредно оштећена лица у смислу чл. 194. 300 спадају лица:

- која је погинули издржавао,
- редовно помагао,
- која су по закону имала право тражити издржавање од погинулог.

У свакој од ових категорија може се јавити једно или више лица.

Под лицем које је погинули издржавао подразумјева се лице, које је према њему имало законско право издржавања по позитивним прописима и које је то своје право ефективно остваривало (дјеца, брачни друг, родитељи, браћа и сестре).³²

У лица која је погинули редовно помагао спадају они према којима погинули није имао законску нити неку другу правну обавезу издржавања (нпр. на основу правног посла), али га је редовно помагао, па би то чинио и у будуће да није погинуо. Разлог редовног помагања треба да буде у складу са нашим правом и друштвеним моралом. Редовно помагање се претпоставља и за убудуће, па то оштећени не мора доказивати, с тим што се ова претпоставка може обарати.³³

Под редовним помагањем мисли се на давање у одређеним временским интервалима (нпр. мјесечно) одређених материјалних средстава потребних за живот (новац, намирнице и сл.). Према томе не би се могло узети у обзир повремено помагање везано нпр. за неки догађај, (рођендан, Нову годину и сл.).³⁴

У лица која по закону имају право тражити издржавање, спадају они који то право нису реализирали за живота погинулог, али на то имају право на основу закона бар у моменту доношења пресуде (нпр. дијете рођено послије очеве смрти).³⁵

³¹ Обрен Станковић, ос., стр. 165; Виши суд у Копрју, Цл-80/85. од 27. 2. 1985.

³² Перовић—Стојановић, ос., стр. 578.

³³ Перовић—Стојановић, ос., стр. 579; Обрен Станковић, ос., стр. 166; ВСХ, рев-2055/82, од 16. 2. 1983. (Преглед судске праксе, 23/73); рев-1156/83, од 13. 12. 1983. (Преглед судске праксе, 24/92).

³⁴ Проф. др Богдан Лоза, Облигационо право, општи део, друго допуњено издање, Сарајево, 1981, стр. 231; Перовић—Стојановић, ос., стр. 579.

³⁵ Перовић—Стојановић, ос., стр. 580; Визнер, ос., стр. 882, Обрен Станковић, ос., стр. 165; ВСХ, рев-1922/83, од 21. 2. 1984. (Судска пракса, 7/85, стр. 33).

Овдје треба посебно нагласити, да лица која траже издржавање морају доказати постојање тог права као и испуњење потребних услова. Није довољно само то да докаже да нпр. спадају у круг лица која по закону имају право на издржавање. На њима је терет доказивања.³⁶

За признање права на штету, потребно је да сви услови постоје и у вријеме одлучивања о тужбеном захтјеву. Поред тога потребан је још и услов да би погинули још био у животу обзиром на своје године и просјечан људски вијек у нашим условима (65—70 година). Могуће је доказивати да је неки од ових услова отпао.³⁷

Ако услови за настанак права на издржавање не постоје ни у вријеме смрти даваоца издржавања ни у вријеме одлучивања о тужбеном захтјеву, тада штете нема нити је извјесно да ће бити у будућности. А по опћим правилима, накнада се не може досудити за непостојећу штету ни за будућу неизвјесну штету.³⁸ Тако нпр. у пресуди ВСХ из 1982. године наводи се да родитељи немају право на накнаду штете због будућег губитка издржавања у случају смрти дјетета јер такав захтјев још није досио.³⁹ У пресуди ВСХ из 1984. године, одбијен је захтјев супруге на издржавање јер је погинули брачни друг за живота није издржавао, нити је по закону имала право на издржавање. Није од значаја околност да је након његове смрти постала неспособна за рад.⁴⁰

Овдје треба упозорити, да се у случају губитка издржавања ради о блиским сродницима па код сваког захтјева треба погледати прописе из Породичног закона. У пресуди ВСХ из 1984. године, уважена је ревизија тужене, јер нижестепени судови нису цјенили услове под којима родитељи остварују право на издржавање. Наиме, њима то право припада под условом да су неспособни за рад и да немају довољно средстава за живот или их не могу остварити из своје имовине. Поред тога код оцјене висине ренте нису водили рачуна да родитељи имају још дјеце.⁴¹

ВИСИНА РЕНТЕ

Основно правило нашег облигационог права јесте досуђивање потпуне накнаде, или другим ријечима у износу који је потребан да се оштећеникова материјална ситуација доведе у оно стање у коме би се налазила да није било штетне радње или пропуштања (чл. 190. 300). Кад Закон говори о штети која

³⁶ Богдан Лоза, ос., стр. 231.

³⁷ Обрен Станковић, ос., стр. 77.

³⁸ Обрен Станковић, ос., стр. 79.

³⁹ ВСХ, рев-917/82, од 4. II 1982. (Црнић—Илић, ос., сент. 395).

⁴⁰ ВСХ, рев-2188/83, од 12. 4. 1984. (Судска пракса, 6/85, стр. 40); ВССр, Гж-185/77 (у Црнић—Илић, ос., сент. 399).

⁴¹ ВСХ, рев-1922/83, од 21. 2. 1984. (Преглед судске праксе, 25/72). Наш Породични закон објављен је у Сл. листу СР БиХ, бр. 21/79, од 9. 7. 1979.

настаје губитком издржавања односно помагања, одређује да се њен износ одмјерава обзиром на све околности случаја, али да не смије бити већи од онога што би оштећени добивао од погинулог да је остао на животу (чл. 194. 300).

Под појмом „обзиром на све околности случаја“ треба подразумевати околности у којима живи оштећени, а које дају слику о његовим потребама, а такође и околности у којима се налазио погинули у вези са издржавањем или помагањем оштећеног. У такве околности спада нпр.: да ли је уживалац породичне пензије или дјечијег додатка, да ли има какву имовину и какве приходе има од ње и др. Затим, у каквим је приликама живио погинули и какве су биле његове имовинске могућности у вези са давањем издржавања или помоћи. Све то утјече на одмјеравање висине ренте.⁴²

Према чл. 194/2. 300 рента се исплаћује у новцу. У моменту доношења пресуде, кад се утврђује висина ренте, повријеђени редовито више не ради, а погинулог више нема. Како се ради о материјалној штети, потребно је бар приближно тачно утврдити новчани износ који би повријеђени, односно погинули зарађивао у моменту пресуде, а који је износ могао и *de facto* издвајао за оштећеног. Наша подјела према врсти професије повријеђеног, односно погинулог лица, даје, бар према садашњем стању, донекле систематски преглед поступања судова, те тако олакшава сналажење у овој доста опширној материји.

а) Лица запослена у друштвеном сектору

Овдје је израчунавање висине ренте релативно најлакше и најједноставније, а судска пракса је јединствена. У вријеме доношења пресуде редовито и даље постоји радна организација у којој је радио повријеђени односно погинули као и радници који обављају исте послове и радне задатке. За упоредбу се узима просјек примања групе радника исте квалификације и радног искуства, па се тако добије износ примања у моменту доношења пресуде.⁴³

Напријед смо указали да у збир примања за обрачун не би могла ући примања по основу недозвољене дјелатности.

б) Индивидуални пољопривредни произвођачи

Судска пракса је јединствена при оцјени увјета како повријеђеном треба признати накнаду у облику ренте. То неће бити умањење радне способности само по себи, већ посљедице тог умањења које се очитују било у губитку зараде (ако се ради

⁴² Перовић—Стојановић, ос., стр. 580—581.

⁴³ Пресуда Окружног суда Бања Лука, Гж-1705/82, од 13. 9. 1982; ВС Суботица, Гж-763/83, од 18. 11. 1983. (у Црнић—Илић, ос., сент. 366).

о надничару), било у умањењу пољопривредног прихода или у плаћању туђе радне снаге.⁴⁴

Међутим, код утврђивања висине ренте, постоји неколико приступа:

- према просјеку зараде НК радника у републици,
- према оствареном катастарском приходу,
- према просјечно оствареном чистом приходу пољопривредног имања приближно исте величине посједа,
- према чистом приходу који би остварио индивидуални произвођач на свом имању да није дошло до удеса, а према налазу вјештака пољопривредне струке.⁴⁵

Свако од ових становишта има своје добре и слабе стране.

Прво становиште има своју добру страну да је поступак брз и једноставан. Слаба му је страна у његовој просјечности. Изузетно добар радник бит ће оштећен, а нерадник у извјесном смислу награђен.

Друго становиште уважава величину и бонитет земљишног посједа а занемарује индивидуалне особине појединаца као и његову техничку опремљеност.

Треће становиште слично као и прво иде на просјек.

Четврто становиште уважава све објективне елементе који утјечу на стицање и висину дохотка, јер узима у обзир: величину посједа, структуру производње, техничку опремљеност и др. Ствар обрађује стручњак, па отуда изгледа да је то и најтачнији приступ.⁴⁶ И овоме становишту могу се ставити замјерке. Као прво, повријеђени односно погинули, није сам обрађивао пољопривредно имање. Учествовали су и остали укућани, па је тешко раздвојити њихов допринос. Затим, вјештак многе ствари у свом налазу о личности покојника формира према исказу свједока, а о покојнику се говори само најбоље. Коначно, овакав приступ је редовито скуп и дуго траје.

Због свега сматрамо, да је прво становиште најприхватљивије, јер је поступак брз и једноставан, а с друге стране њему у прилог иду социјални и хумани разлози. Не смијемо заборавити да се оштећени често налази у тешкој материјал-

⁴⁴ ВСХ, Гж-1327/77, од 6. 5. 1978. (у Црнић—Илић, ос., сент. 320); ВСХ, Гж-58/83, од 26. 10. 1983 (Судска пракса, 10/84, стр. 49); ВСХ, рев. 1296/80, од 6. 1. 1981 (Црнић—Илић, ос., сент. 432); ВСХ, рев-1073/84, од 15. 8. 1984 (Преглед судске праксе, 25/67).

⁴⁵ Мр Томислав Стојановић, Рентне штете у осигурању одговорности власника односно корисника моторних возила. Чланак објављен у књизи: Југословенско савјетовање о осигурању моторних возила, Трогир, 27—29. 3. 1985, стр. 171. и сл.

⁴⁶ Мр Томислав Стојановић, ос., стр. 171. и сл.

ној ситуацији, јер се ради о губитку издржавања. Ово становиште прихвата и најновија судска пракса.⁴⁷

Треба напоменути да код ове категорије треба правити разлику између једног напредног пољопривредника, који је имао земљишни посјед и техничку опрему, (трактор, и друге пољопривредне алатке) и онога који то није имао и за којег се може рећи да је имао само своју личну радну снагу (тзв. пољопривредни надничари). За првог би се могло признати просјек зараде НК радника пољопривредне струке у друштвеном сектору, а за другог просјек зараде НК радника у приватном сектору у пољопривреди републике.

**в) Занатлије и друге самосталне професије
(адвокати, таксисти, приватни превозници и др.)**

У једној пресуди Врховног суда Србије код утврђивања ренте самосталног занатлије постављено је као правило да треба водити рачуна о редовном начину привређивања оштећеног који је имао до повреде и који би по редовном току ствари имао и после повријеђивања. За 100%-но смањену радну способност повријеђени има право на пун износ нето зараде, тј. приход који се добије његовим радом у радионици по одбитку материјалних трошкова и доприноса.⁴⁸

Према једној пресуди Окружног суда у Београду, ВКВ раднику који је радио код самосталног занатлије, призната је висина ренте према постојећим примањима ВКВ радника на територији града.⁴⁹

Према пресуди Окружног суда Бања Лука, из 1983. године, оштећеном приватном превознику призната је изгубљена зарада

⁴⁷ Пресуда Општинског суда у Жупањи, бр. П-144/85, од 8. 4. 1985, потврђена пресудом Окружног суда у Осијеку, Гж-2602/85, од 14. 8. 1985. Према овим пресудама утврђена је висина зараде индивидуалног пољопривредног произвођача на основу извјештаја Републичког Завода за статистику СРХ о просјечној заради НК радника у пољопривреди. Према том извјештају просјек зараде НК радника у пољопривреди и рибарству СРХ у 1984. износио је 19.248,00 динара; — Пресуда Општинског суда Бања Лука, П-1782/80, од 14. 2. 1985. Пољопривреднику који је имао напредно домаћинство досуђена је рента према просјеку оствареног чистог АД пољопривредног радника у друштвеном сектору. Према извјештају Републичког завода за статистику Сарајево у наведеној пресуди просјек зараде у 1979. је 4.400,00 дин., у 1980. год. 5.500,00 дин., у 1981. год. 7.300,00 дин., у 1982. год. 9.500,00 дин., и у 1983. год. 14.000,00 динара. Републички просјек зараде радника у приватном сектору производње у СРБиХ у 1984. години износио је 15.094,00 динара. Овакав податак израчунат је на бази националног дохотка у пољопривреди републике.

⁴⁸ Пресуда ВССр, ГЖ-4609/73, цитирана према чланку Невенке Драговић, Накнада материјалне штете у облику ренте, на Савјетовању правника ЗОИЛ „Сарајево“ у Неуму 27. и 28. 9. 1979, стр. 22.

⁴⁹ Окружни суд Београд, Гж-2761/77, према Невенка Драговић, ос., стр. 23.

према пријављеном приходу код управе прихода Скупштине општине.⁵⁰

Мислим да је најједноставније и најправедије за све ове категорије прихватити став из цитиране пресуде Окружног суда Бања Лука. Овдје је сам оштећени, знајући своје могућности и постојеће прилике, са надлежним органима СО утврдио годишњи приход. Из овога се онда лако израчунава мјесечна рента.

г) Домаћице

Домаћица која услјед потпуног или дјеломичног губитка радне способности не може више обављати редовне послове у свом домаћинству, има такође право на накнаду штете у облику ренте.⁵¹ Висина ренте утврђује се зависно од вриједности рада који се у ту сврху плаћа за туђу помоћ⁵², већ према томе да ли редовне кућне послове не може више обављати у цјелости или дјелимично. Пошто се овакве чињенице редовито утврђују на темељу изјаве свједока, што одуговлачи поступак, а осим тога те изјаве су често пристране, мишљења смо да је боље, за случај потпуне неспособности признати пуни износ у висини зараде нпр. кућне помоћнице, а код дјеломичне неспособности зависно од процента умањења радне способности.

Ако домаћица може обављати редовне кућне послове, али са појачаним напорима, онда јој не би припадала материјална штета у облику ренте, већ њој припада нематеријална штета по основу тзв. умањења опште животне способности и накнађује се у виду сатисфакције и то у једном износу а не у облику ренте.⁵³

д) Слободни умјетници (свирачи, пјевачи и сл.)

Опће је познато да у многим нашим хотелима и кафанама свирају и пјевају слободни умјетници, свирачи и пјевачи. Посебно је то изражено за вријеме љетне сезоне на Јадрану. Ови свирачи и пјевачи немају стално запослење, већ су ангажовани од случаја до случаја. Њихова зарада састоји се од плаћеног ангажмана, али и од напојница (бакшиша) које примају од гостију.

За случај несреће, намеће се проблем како одредити висину њихове зараде. Свакако, да и овдје на првом мјесту треба водити рачуна да ли је та дјелатност као и висина прихода

⁵⁰ Пресуда Окружног суда Бања Лука, Гж-1143/83, од 17.6. 1983.

⁵¹ ВСХ, Гж-3022/76, од 14. 9. 1977 (у Црнић—Илић, ос., сент. 438); ВСХ, рев-303/89, од 7. 5. 1980 (у Црнић—Илић, ос., сент. 434).

⁵² Пресуда Окружног суда Загреб, Гж-8671/82, од 8. 2. 1983 (у Црнић—Илић, ос., сент. 440).

⁵³ Пресуда Окружног суда Загреб, Гж-7611/82, од 11. 1. 1983 (у Црнић—Илић, ос., сент. 510).

пријављена код надлежне службе СО, па зависно од тога признати право и утврдити висину зараде. У овом погледу интересантна је пресуда Окружног суда у Бања Луци у једном оваквом случају гдје су погинула оба родитеља и остало троје млдб. дјеце. Утврђена је висина зараде према подацима Пословнице за културно умјетничку дјелатност у Бања Луци преко које су за вријеме живота остваривали своје ангажмане. Интересантно је одмјерен и омјер износа који би они трошили на себе, а који би издвајали за дјецу. Заузет је став да би родитељи због специфичности својег посла имали повећане издатке на гардеробу, козметику, превоз и др., па би на себе трошили 2/3 своје зараде, а 1/3 издвајали за млдб. дјецу.⁵⁴

б) Радници на привременом раду у иностранству

Висина ренте код ових радника постала је посебно интересантна у најновије вријеме због осјетног пада вриједности динара у односу на валуту западних земаља. И релативно ниска рента у западним земљама, представља код нас врло високи износ. Тако нпр. од 500 DM која је прије неколико година и код нас била мала и износила 1.500,00 динара, данас износи због паритета валута преко 60.000,00 динара. А наше високе ренте данас се крећу у просјеку око 6.000,00 динара.

У ранијој судској пракси имали смо ставове да се оваква рента обрачунавала према просјеку зараде радника у нашој земљи исте квалитације и радног искуства.⁵⁵

У новије вријеме, међутим, судови стоје на становишту да ренту треба рачунати према заради у иностранству. При томе се у једној пресуди Окружног суда Загреб, уважава да то не може бити бруто зарада већ нето зарада.⁵⁶ Надаље се уважава виши стандард и други моменти. Тако у пресуди ВСХ, те у пресуди Окружног суда Бања Лука, као и једној пресуди ВСБиХ, наглашава се да од утврђене зараде треба одбити повећане трошкове у иностранству због вишег стандарда, као и остале повећане трошкове.⁵⁷

Под појмом „повећани трошкови у иностранству због вишег стандарда“ може се навести: трошкови станарине који су неколико пута већи него код нас, одијело, храна, пиће, цигарете и сл.

Под појмом „остали повећани трошкови“ може се узети чињеница да је радник нпр. сам без обитељи; па се због тога

⁵⁴ Пресуда Окружног суда Бања Лука, Гж-1905/85, од 3. 7. 1985.

⁵⁵ Пресуда Окружног суда Добој, П-1038/75, од 16. 6. 1978.

⁵⁶ Пресуда Окружног суда Загреб, бр. Гж-4011/85, од 11. 6. 1985. Под „нето зарадом“ вјероватно се мисли на остатак зараде по одбитку свих доприноса.

⁵⁷ Пресуда ВСХ, Гж-2081/86, од 19. 5. 1976 (Црнић—Илић, ос., сент. 318); пресуда Окружног суда Бања Лука, Гж-241/85, од 6. 5. 1985. Пресуда ВСБиХ, рев-588/83, од 12. 7. 1984.

чешће храни у гостиони гдје је то знатно скупље, да троши више на прање веша и др., затим трошкови чешћих путовања у Југославију ради посјете породици, трошкови поклона и сл.

Према изложеном, поставља се питање, колико то радник губи што више не ради због повреде, а живи у Југославији, обзиром да више нема повећаних трошкова вишег стандарда и осталих повећаних трошкова, односно за случај смрти који је то износ који би радник могао издвајати за своју породицу по одбитку дијела зараде који би трошио на себе због повећаних трошкова вишег стандарда и осталих повећаних трошкова.

Сматрамо да нису у праву оштећени и њихови пуномоћници који на суду често тврде да наши радници у иностранству живе врло скромно, да једу само најјефтинију храну, да пију само воду и др. јер су отишли да зараде. С друге стране не реално би било и супротно тврдити, тј. да живе расипно. Код недостатка сигурних података треба ићи на просјек. У ту сврху могли би послужити и извјештаји о просјечним трошковима обитељи у страниој земљи гдје је радник радио. У обзир долазе, наравно, радници исте квалификације. Међутим, овим би били обухваћени само повећани трошкови због вишег стандарда у иностранству, а не и остали повећани трошкови, па њих треба посебно цијенити.

Надаље, код ове категорије радника треба разликовати, да ли се ради о радницима наших радних организација који су упућени да раде у иностранству одређено вријеме (две до четири године), или се ради о нашим грађанима који су отишли на рад у иностранство посредством СИЗ-а за запошљавање или самоиницијативно. За ове је уобичајен назив да се налазе „на привременом раду у иностранству“. Према статистичким подацима Bundesamt у Wiesbaden-у из новембра 1982. године, ова категорија југословенских радника остаје на раду у СРЊ у просјеку 9,7 година, што можемо прихватити као просјек задржавања и за остале земље Западне Европе.

Ако имамо у виду чињеницу да суд досуђује висину ренте према приликама у моменту доношења пресуде, те вријеме задржавања радника у иностранству, по овом питању треба имати слиједећи став:

Кад се ради о радницима које шаље Радна организација, могуће су двије ситуације:

1. Ако се пресуда доноси у моменту кад је већ истекло предвиђено вријеме на које је радник био упућен у иностранство, висину његове зараде треба утврђивати према просјеку зарада радника његове РО у Југославији.

2. Ако се пресуда доноси у моменту док још није истекло предвиђено вријеме (нпр. унутар четири године) висина зараде треба се утврдити према заради у иностранству, с тим да се одбију повећани трошкови вишег стандарда и остали повећани трошкови. У овом случају треба предложити да судска одлука гласи, да оваква рента траје до краја предвиђеног времена задржавања радника у иностранству. Ако се то не усвоји,

по протеку предвиђеног времена треба тражити измјену ренте у смислу чл. 196. 300.

У случају радника „на привременом раду у иностранству“ могу се такође појавити двије ситуације као напријед, само што се овдје рачуна са просјеком задржавања у иностранству 9,7 година. Иначе, било би то противно закону да се дужина ренте за овакве случајеве рачуна исто као и за наше раднике у Југославији, гдје је дужина радног стажа предвиђена и загарантована одредбама Закона о удруженом раду у трајању од четрдесет година.

СМАЊЕЊЕ ОБРАЧУНАТЕ РЕНТЕ

Обрачуната висина ренте није коначна. Њу ће у неким случајевима требати умањити за износе које оштећени прима по другим основима, или због тога што је сам оштећени односно његов предник допринио штетном догађају. Ево тих случајева:

а) Подијељена одговорност

Ако је оштећени допринио да штета настане или да буде већа него што би иначе била, има право само на сразмјерно смањену накнаду (чл. 192. 300). Такође, у чл. 177/3 300, гдје се говори о ослобођењу од објективне, каузалне одговорности за штете од опасних ствари и опасних дјелатности, ималац опасне ствари се дјеломично ослобађа одговорности ако је оштећени дјелимично допринио настанку штете. Према ставу 2. овог члана ималац се у потпуности ослобађа одговорности.

Према томе, то ће увијек бити случај, када се настанак штете или њено повећање може довести у узрочну везу са поступањем и самог оштећеног, односно његовим односом према већ насталој штети (допустио је да настане већа штета, а могао је зауставити њено повећање).

У овом случају оштећени има право само на сразмјерно смањену накнаду. Треба да добије накнаду која одговара само адекватној посљедици поступања штетника, односно да добије накнаду штете која је наступила до прекида узрочне везе.⁵⁸

Закон о облигационим односима у напријед цитираним одредбама не говори о степену оштећеникове кривице као критерију за сразмјерно смањење већ утврђене штете, већ само о доприносу оштећеника у властитој штети.⁵⁹

Када је немогуће утврдити који дио штете потјече од оштећеникове радње, суд ће досудити накнаду водећи рачуна о околностима случаја (члан 192. 300). Допуштено је суду да цијени све околности случаја.⁶⁰ Према једној одлуци Суда удруженог рада СР Србије, раднику који је допринио настанку штете смањује се одмјерени износ накнаде свих видова штете

⁵⁸ Богдан Лоза, ос., стр. 235; Визнер, ос., стр. 855, 856; Перовић—Стојановић, ос., стр. 571—572.

⁵⁹ Визнер, ос., стр. 858; рев-166/80, од 29. I 1981.

⁶⁰ Богдан Лоза, ос., стр. 235; Визнер, ос., стр. 870.

коју је претрпио сразмјерно степену његове одговорности.⁶¹ Према једној пресуди ВСХ кад за штетни догађај постоји солидарна одговорност возача моторних возила а уједно и суодговорност оштећеног, јер је пристао на вожњу са возачем без возачког испита, његов допринос узет је у обзир у односу на цјелокупну штету, а не само у односу на онај дио штете за који постоји одговорност возача у чијем се возилу возио оштећени. Допринос је утврђен са 50%.⁶²

Овај сразмјерни износ доприноса оштећеног одбија се од укупно утврђене штете по свим основима, па се тек онда стварно припадајућа штета намирује износом досуђене ренте и осталим видовима (породичном пензијом, дјечијим додатком и др.).⁶³ Ово је и постулат правне логике, јер оштећени нема право на онај дио штете за који је сам одговоран.

б) Остала умањења

Правна теорија и судска пракса јединствени су у томе, да се обрачуната штета треба такође умањити за сва примања по основу социјалног, инвалидског и пензионог осигурања, јер она у овом случају имају карактер обештећења.⁶⁴ Према Обрену Станковићу и Визнеру, рента се умањује надаље за износе пензије, дјечијег додатка и евентуално стеченог наслједства.⁶⁵

Такође се обрачунава и накнада због мањег личног дохотка на другом послу, који оштећени остварује по основу социјалног осигурања.⁶⁶

Сва ова примања по основу социјалног, пензијског и инвалидског осигурања оштећени мора првенствено остварити, односно она му се морају одбити од износа обрачунате ренте.⁶⁷ Према Обрену Станковићу, оштећени нема право такође ни на онај дио губитка зараде који је посљедица одбијања да послјеије успјешне рехабилитације прихвати посао који одговара његовим способностима.⁶⁸

На концу треба поменути да се инвалиднина по основу тјелесног оштећења не одбија од обрачунате штете, јер она представља накнаду за претрпљену неимовинску штету, а овдје се ради о накнади материјалне штете.⁶⁹

⁶¹ Одлука суда Удруж. рада Србије, бр. 8297/82, од 6. 1. 1983 (Судска пракса, 6/84, стр. 70).

⁶² ВСХ, рев-2041/82, од 26. 5. 1983 (Судска пракса, 9/84, стр. 44).

⁶³ Пресуда Окружног суда Сл. Пожега, Гж-985/84, од 21. 12. 1984.

⁶⁴ Богдан Лоза, ос., стр. 231.

⁶⁵ Обрен Станковић, ос., стр. 93. и 166; Визнер, ос., стр. 884.

⁶⁶ ВСХ, рев-51/83, од 17. 5. 1983 (Преглед судске праксе, 23/107).

⁶⁷ ВСХ, Гж-2081/76, од 19. 5. 1976 (у Црнић—Илић, ос., сент. 319); ВСХ, Гж-818/75 од 29. 5. 1975 (Црнић—Илић, ос., сент. 410); ВССр, рев-1500/80, (у Црнић—Илић, ос., сент. 423); ВСХ, Гж-3487/75, од 30. 9. 1976 (у Црнић—Илић, ос., сент. 426).

⁶⁸ Обрен Станковић, ос., стр. 164.

⁶⁹ Визнер, ос., стр. 886; Перовић—Стојановић, ос., стр. 589; Обрен Станковић, ос., стр. 47—55 и 164.

ТРАЈАЊЕ РЕНТЕ

Обавеза плаћања ренте постоји све дотле док постоје разлози због којих је установљена. Разликујемо тзв. доживотну ренту у случају када је оштећени постао трајно неспособан за привређивање и ренту са ограниченим трајањем (нпр. млдб. дјеци се плаћа док не постану пунољетна, односно док се не запосле или док не заврше редовно школовање а најдаље до навршетка 26 година у смислу одредаба Породичног закона).⁷⁰

Када се ради о ренти због губитка издржавања, вриједи правило, да рента траје толико дуго колико би трајало издржавање да је погинули издржавалац остао жив, а то значи најкасније до његове нормалне природне смрти. Наша судска пракса узима као просјек трајања живота у нашим приликама између 65—70 година. Допустиво је доказивање и ранијег наступања смрти (нпр. погинули је био неизлечиво болестан од рака, па би према стручном налазу љекара умро већ након двије године послје саобраћајне незгоде у којој је погинуо).⁷¹

У судским пресудама редовито се наводи да рента траје „док за то буду постојали законски разлози“. Према томе, чим престане који од законских разлога (малољетник постане пунољетан, запосли се, склопи брак, корисник ренте умре) одговорно лице може одмах да престане са даљњим плаћањем ренте. У случају да буде тужено, може са успјехом истакнути приговор престанка законских услова. Уколико би у заблуди наставио са плаћањем, може се тражити повраћај плаћеног тужбом из разлога неоснованог богаћења (чл. 210—216. 300).⁷²

ИЗМЈЕНА РЕНТЕ (Чл. 196. 300)

Да би дошло до измјене одлуке о досуђеној ренти, према чл. 196. 300 потребно је да се испуне два услова:

- да се знатније измјене околности које је суд имао у виду приликом доношења раније одлуке, и друго,
- да овлашћено лице поднесе суду захтјев у том погледу.

Шта треба разумјети под „знатније измјењеним околностима“ у вези са досуђеном рентом, представља фактично питање о коме рјешава суд. У том погледу суд није везан захтјевом странака. Па чак и кад утврди да су се околности знатније измјениле, онда не мора удовољити захтјеву странака, ако нађе да извјесне друге околности говоре за то да постојећу одлуку не треба мијењати. Те друге околности су нпр.: непосредна ратна опасност, поремећеност нормалног живота у крају гдје живе странке услјед катастрофалног дјеловања природних сила као нпр. земљотреса, великих поплава и сл. Дакле Закон овлашћује суд да може измјенити ранију одлуку

⁷⁰ Породични закон СР БиХ, чл. 231.

⁷¹ Визнер, ос., стр. 840.; Перовић—Стојановић, ос., стр. 557.

⁷² Обрен Станковић, ос., стр. 102.; Перовић—Стојановић, ос., стр. 583.

о ренти на захтјев странака ако се стекну законом предвиђени услови, али га не обавезује да то мора учинити у сваком случају без обзира на све друге околности.⁷³

Захтјев за измјену ренте у смислу повећања, смањења или укидања, може се поднијети чим се околности знатније измјене.⁷⁴

Треба посебно нагласити, да су околности због којих се може тражити измјена једном утврђене ренте, везане за оштећено лице као повјериоца ренте или за погинулог, као бившег даваоца издржавања, а не за одговорно лице као дужника ренте. То је због тога што новчана рента има одштетни а не алиментациони карактер.⁷⁵

Рента се може измјенити само за убудуће и то од дана подношења захтјева за измјену.⁷⁶ Ово због тога што је висина ренте до дана подношења тужбе обухваћена правоснажношћу раније пресуде којом је досуђена.⁷⁷

а) Повећање ренте

До повећања ренте може доћи само онда ако оштећено лице трпи већу штету у поређењу са оном која је утврђена у вријеме доношења раније одлуке.⁷⁸ Већа штета може се јавити као посљедица разних околности (нпр. услијед повећаног губитка зараде због повећане неспособности за рад, услијед повећаних трошкова лијечења, повећаних издатака за туђу његу).⁷⁹

Повећање ренте могуће је само онда ако је погоршање повреде посљедица оног истог узрока због којег је досуђена рента и ако је то довело до повећања штете, тј. до повећања губитка у заради (отуда рента досуђена за потпуни губитак зараде у случају потпуне неспособности за рад, не може се повећати ма како велико било погоршање посљедица повреде).⁸⁰

У нашој пракси, посебно у новије вријеме, чест је случај, да се повећање ренте тражи због повећаних трошкова живота, повећања цијена или другим ријечима због инфлације новца. На ово се може рећи, да одштетни карактер ренте условљава да инфлација као и пораст животних трошкова сами по себи

⁷³ Перовић—Стојановић, ос., стр. 590 и 591.

⁷⁴ Перовић—Стојановић, ос., стр. 591.

⁷⁵ Обрен Станковић, ос., стр. 170; Перовић—Стојановић, ос., стр. 592.

⁷⁶ Правни став сједнице Грађанског одјела ВСХ, 1/82, од 21. 6. 1982 (Преглед судске праксе, 21/90); ВСБнХ, рев. 796/81 од 30. 4. 1982. и ВССр, рев-2089/82, од 10. 11. 1982 (Збирка судских одлука, књ. 7, св. 2. 1982, сент. 120); Одлука суда Удруженог рада БиХ, бр. Ж-1846/84, од 20. 6. 1984 (Судска пракса, 3/85, стр. 72).

⁷⁷ ВСВ, рев-425/83, од 22. 9. 1983 (Судска пракса, 12/83, стр. 39).

⁷⁸ Суд Удруженог рада Црна Гора, Ж-310/84, од 4. 4. 1984 (Судска пракса, 12/84, стр. 70).

⁷⁹ Перовић—Стојановић, ос., стр. 591.

⁸⁰ Обрен Станковић, ос., стр. 128.

не могу бити разлог за повећање ренте, већ то може бити само повећана штета у односу на утврђену штету у ранијој пресуди. А, да ли постоји штета, види се, кад се утврди колико би износила зарада у моменту нове пресуде уз евентуално одбијање примања по основу социјалног осигурања и др. (подијељена одговорност, породична или инвалидска пензија, дјечији додатак и др.). У једној пресуди Врховног суда Македоније је наведено: Одредбом члана 195. став 2. Закона о облигационим односима предвиђено је да ако повређени због потпуне или дјелимичне способности за рад губи зараду, или су му потребе трајно повећане, или су могућности даљег његовог развијања и напредовања уништене или смањене, одговорно лице дужно је плаћати повређеном одређену новчану ренту, као накнаду за ту штету. Даље, одредбом члана 196. предвиђено је да суд може на захтјев оштећеног за убудуће повећати ренту, а може је на захтјев штетника смањити или укинути, ако се знатније промијене околности које је суд имао у виду приликом доношења раније одлуке.

Под промјеном околности треба разумјети погоршање здравственог стања повређеног, као посљедицу ранијих повреда, и даље смањење радне способности што повлачи и смањену зараду. На тај начин новодосуђена рента треба да покрије повећану штету. Даље, промјену околности представља и пораст животних трошкова, тако да раније досуђеном рентом не могу да се набаве оне животне намирнице које су набављене том рентом. Међутим, погрешно су нижестепени судови поступили кад су општим степеном инфлације повећали досуђену ренту, с обзиром на то да тај општи степен инфлације не мора да се одрази на сву робу, међу коју спада и она од које зависе животни трошкови посебно на оном подручју гдје повријеђени живи.⁸¹

На питање како долази до повећања ренте ако се повећају само потребе примаоца издржавања (дјеца полазе у школу па су потребне књиге и др.) може се одговорити потврдно. Али, то повећање може бити само у мјери у којој би погинули давалац издржавања више могао и *de facto* издвајао за примаоца издржавања, да је остао у животу,⁸² а за што је редовито потребно повећање његове зараде.

б) Смањење ренте

До смањења ренте може доћи ако повјерилац ренте трпи мању штету од оне која је утврђена у ранијој пресуди. Мања штета може наступити као посљедица разних околности, као нпр. ако дође до мањег губитка у заради због повећања радне

⁸¹ Перовић—Стојановић, ос., стр. 591; Пресуда ВСХ, рев-1188/80, од 3. 7. 1980 (Преглед судске праксе, 18/61); Пресуда ВСМ, рев-650/84, од 20. 12. 1984 (Судска пракса, 5/1985, стр. 35).

⁸² Обрен Станковић, ос., стр. 149; Пресуда Окружног суда Бања Лука, Гж-1905/85, од 3. 7. 1985.

способности, због мањих трошкова лијечења, мањих издатака за туђу помоћ, ако се повећа износ породичне пензије и сл.⁸³

Смањење ренте треба тражити и у случају када повјерилац ренте испуни увјете за старосну пензију а до тада је примао ренту у висини разлике између утврђене зараде и инвалидске пензије. Нови износ ренте бит ће утврђена разлика између инвалидске пензије коју прима и старосне пензије на коју би имао право по постојећим прописима.⁸⁴

Смањење ренте може се такође тражити и у случају ако код повријеђеног изостане побољшање здравственог стања зато што је неоправдано одбио да се подвргне лијечењу.⁸⁵

в) Укидање ренте

До укидања ренте може доћи кад наступе околности због којих повјерилац ренте више не трпи штету због које је досуђена рента (ако се оштећени запосли, малољетни постане пунољетан, запосли се, ступи у брак). У једној пресуди ВСХ одбијена је ревизија кћерке која је тражила накнаду због изгубљеног издржавања и послије након што се запослила, а исто тако и разлику у заради коју би остварила да је завршила студије. ВСХ је своју одлуку образложио да је право на издржавање престало заснивањем радног односа, а да штета због губитка у заради што није завршила студије, није у узрочној вези са штетним догађајем — није тзв. адекватни узрок.⁸⁶ Губитак разлике у заради што није завршила студиј могла је тражити само у случају да је она лично повријеђена.

НЕПРЕНОСИВОСТ ПРАВА НА РЕНТУ (Чл. 197. 300)

Право на накнаду штете у облику новчане ренте је непреносиво према одредби чл. 197/1 300. Оно је непреносиво због тога што има карактер личног права. Лично својство дају му извјесне околности које су везане за оштећено лице као и чињеница да се новчана рента плаћа за убудуће (неизвјесно је трајање потпуне или дјелимичне неспособности за рад, неизвјесно је докле ће повјерилац ренте живјети, докле ће требати туђу помоћ и сл.).

Најзад, ово право може бити и ревидирано у смислу повећања или смањења ренте, такође у зависности од промјена околности које су постојале у вријеме доношења раније одлуке и околности које постоје у вријеме када се тражи измјена ренте, што јој такође даје карактер личног права.

⁸³ Обрен Станковић, ос., стр. 118. и 119; Перовић—Стојановић, ос., стр. 591.

⁸⁴ ВСХ, Гж-27/84, од 22. 8. 1984 (Судска пракса, 2/1985, стр. 38).

⁸⁵ Обрен Станковић, ос., стр. 129.

⁸⁶ ВСХ, рев-1765/83, од 1. 2. 1984 (Судска пракса, 2/1985, стр. 38, и Преглед судске праксе, 25/100).

У смислу става 2. овог члана, могу се пренијети само доспјели износи и то само у случају ако је износ ренте одређен писменим споразумом странака (повјериоца ренте и одговорног лица), или правоснажном судском одлуком.

Ово поглавље је интересантно нарочито за Заједницу осигурања имовине и лица, за случај, када нпр. умре повјерилац ренте, а остане у животу његов брачни друг или дјеца која остваре породичну пензију, па се појаве код нас са молбом да се ова новчана рента и даље плаћа, али сада на њихову адресу. Како смо напријед видјели, када престане право на ренту повјериоцу ренте, рента се гаси.

КАМАТЕ НА ДОСУБЕНУ РЕНТУ

Када оштећени у свом захтјеву затражи ренту, он нормално захтијева и камату и то од дана настанка права на ренту. Пошто се ради о материјалној штети која сукцесивно настаје (сваког месеца), видјели смо да суд мора тачно утврдити штету за сваки период (мјесец или годину) до доношења пресуде. Сви ови износи се саберу и на тај збир треба досудити камату. То према предњем излагању није новчана рента, већ материјална штета која је реализирана до доношења пресуде. Рента се досуђује за убудуће наведеном пресудом. Поставља се питање, како са каматама за један и други случај?

Нижестепени судови често поступају погрешно и то редовито на нашу штету. Тако је Општински суд у Бања Луци у једној пресуди из 1984. године, на врло високи износ главнице досудио камату са почетком од 16. 6. 1978. године, као дана штете, а пресуда је донесена 16. 10. 1984. године.⁸⁷ Слично је поступио и Општински суд у Кикинди досудивши камату са почетком од дана штете 20. 8. 1981. године а пресуда је донесена 23.2. 1983. године.⁸⁸

Тако је Општински суд у Бања Луци у једној другој пресуди из 1985. године, досудио камату на цјелокупан износ од 1. 1. 1980. године, а пресуда је донесена 20. 5. 1985. године.⁸⁹

У вези овога виши судови заузели су правилан став. Тако је Окружни суд у Бања Луци у наведеном случају одлучио да камату треба досудити према доспјелости по годинама.⁹⁰ Окружни суд у Загребу у сличном случају пресудио је да оштећеном припадају камате на износ накнаде за изгубљену зараду од дана доспјелости сваког појединог износа.⁹¹

Овдје треба напоменути и одредбу чл. 279/3. 300 према којој „на повремена доспјела новчана давања тече затезна камата од дана када је суду поднесен захтјев за њихову ис-

⁸⁷ Пресуда Општинског суда Бања Лука, бр. П-1073/83, од 16. 10. 1984.

⁸⁸ Пресуда Општинског суда Кикинда, П-34/83, од 23. 2. 1983.

⁸⁹ Пресуда Опш. суда Бања Лука, П-84/85, од 20. 5. 1985.

⁹⁰ Пресуда Окружног суда Бања Лука, Гж-1530/85, од 2. 8. 1985.

⁹¹ Пресуда Окружног суда Загреб, Гж-7631/83, од 2. 8. 1985.

плату". Према томе, почетак рока од када теку камате за изгубљену зараду, може да буде само од дана подношења тужбе, а никако раније (нпр. од дана штетног догађаја односно од дана штете чл. 186. 300).

За други случај имамо наведени примјер пресуде Општинског суда у Кикинди, гдје је камата досуђена на будућу ренту са 7,5% те Општинског суда у Бања Луци у пресуди 1985. године, гдје је досуђена камата на будућу ренту по стопи од 62%.⁹²

За све случајеве може се рећи да су изнимке, јер судови редовито досуђују ренту за будуће без камата. Нисмо наишли на пресуде другостепених судова, али сматрамо да су ови ставови у наведеним пресудама општинских судова у супротности са интенцијом и смислом одредбе чл. 277. 300, о доцњи. Наиме, основни и логични смисао члана 277. 300, је да дужник који закасни са испуњењем новчане обавезе дугује поред главнице и камату. Код ренте се ради о будућим штетама које још нису ни доспјеле, па се дужник не може обавезати на камату. Тек ако би дужник закаснио са исплатом доспјеле ренте, повјерилац ренте могао би тражити и исплату камате за период доцње.

ЗАСТАРА КОД НОВЧАНЕ РЕНТЕ

Као опће правило, важи и овдје да се застара одређује у смислу одредаба чл. 376. и 377. 300. Међутим, има неколико изнума које овдје треба истакнути.

Тако у случају повреде млдб. лица, право на накнаду штете због губитка личног дохотка (због каснијег почетка привређивања) оштећени ће моћи остварити тек у вријеме кад би по редовном току ствари, почео стицати доходак да није било повреде. Прије тог времена не почиње ни ток застаре.⁹³

Треба нагласити и начелни став 3/81 са XVII заједничке сједнице Савезног суда од 7. 5. 1981. године. Према чл. 376. 300, застара потраживања накнаде штете почиње тећи од дана када је оштећени сазнао за штету и учиниоца. За будуће штете рок застаре почет ће тећи од дана када та штета у будућности настане. То вриједи за штету која је посљедица узрока раније штетне радње и која временски с њом није повезана нити је њено настојање извјесно.

Међутим, ако се будућа штета може сагледати, ако је она по редовном току ствари извјесна, тада се може закључити да се ради о штети за коју је оштећени већ сазнао, а не о штети за коју ће он сазнати тек у будућности, кад се та штета реализира. Рок застаре, према томе, почиње тећи одмах, чим је

⁹² Пресуда Општинског суда Бања Лука, П-1913/85, од 14. 11. 1985.

⁹³ ВСХ, рев-1674/82, од 27. 10. 1982 (Преглед судске праксе, 22/48).

оштећени сазнао за штету и њен обим.⁹⁴ Ово посебно вриједи за ренту. Природа ренте је таква да штете код ње континуирано трају, а сукцесивно настају.⁹⁵

Из изложеног је видљиво, да оштећени сазнаје за будућу штету (која се досуђује у облику ренте) релативно брзо након штетног догађаја, а не у будућности кад ће се нека од њих реализирати, па се рок почетка застаре за ренту рачуна од дана када је оштећени сазнао за штету (то је нпр. код губитка зараде због потпуне или дјелимичне неспособности дан када надлежна инвалидско-пензиона комисија утврди, када прими њихово рјешење; код губитка издржавања дан смрти погинулог).

За периодичне исплате накнаде умјесто АД, које врши СИЗ ПИО застара наступа за сваку периодичну исплату по протеку три године, а само право потраживања по протеку од пет година у смислу чл. 372. и 373. 300.⁹⁶

Постоји још једна изнимка. Правило је да сва потраживања утврђена првоснажном судском одлуком застарјевају за десет година (чл. 379/1 300). Међутим, кад се ради о ренти која је утврђена правоснажном судском пресудом, или поравнањем пред судом, њени поједини износи застарјевају у смислу чл. 379/2. и 372. 300 за три године, а само право на ренту застарјева за пет година од доспјелости најстарије неиспуњене исплате obroка ренте, послје које није вршена исплата (чл. 373. 300).⁹⁷ Ово сам навео, јер се често догађа да када посумњамо у оправданост даљње исплате ренте, тражимо од повјериоца ренте потребне доказе, а за случај да их не достави, прекидамо са исплатом наредних obroка.

КАПИТАЛИЗИРАЊЕ РЕНТЕ (ЧЛ. 188. 300)

Капитализирана рента као вид накнаде штете разликује се од других случајева накнаде штете у једном укупном износу. Она се разликује и од накнаде за изгубљену зараду за протекло вријеме, као и од изгубљеног издржавања за протекло вријеме, тј. до доношења пресуде, јер је у овим случајевима штета већ реализирана и позната. Капитализирана рента је облик накнаде будуће штете у једном укупном износу.⁹⁸

Повјерилац ренте може тражити капитализирање под условима из чл. 188/4. 300, ако дужник не би дао обезбеђење које одреди суд, као и због озбиљних узрока (члан 188/5. 300). Који су то озбиљни узроци, Закон није рекао. Према судској пракси то би могло бити: нарочите економске потребе оште-

⁹⁴ Начелни став XVII заједничке сједнице Савезног суда, бр. 3/81, од 7. 5. 1981 (Преглед судске праксе, 25/90).

⁹⁵ ВСБХ, рев. 14/80, од 24. 4. 1980 (Збирка судских одлука, књ. 5, св. 2, 1980, сент. 137).

⁹⁶ Црнић—Илић, ос., сент. 650. и 660.

⁹⁷ Визнер, ос., стр. 887.

⁹⁸ Обрен Станковић, ос., стр. 154.

ћеног, несигурност дужника у погледу каснијег плаћања, или је дужник страни држављанин који у Југославији нема ни пребивалиште ни боравиште.⁹⁹

Капитализирани износ могу тражити и поједине СИЗ ПИО према законима о осигурању СРХ, СРМ, СРСр, и САП Косово.¹⁰⁰

Оправданост захтјева за досуђивање капитализиране ренте „из озбиљних разлога“ цијени суд. Тако је Окружни суд у Загребу у пресуди из 1982. године, за капитализирање трошкова за туђу помоћ, условио сагласност Заједнице осигурања или „особито оправдане разлоге“.¹⁰¹

ВСБиХ у пресуди из 1976. године, условио је да други родитељ уз захтјев за капитализирање ренте млдб. дјетету, мора приложити и одобрење надлежног органа старатељства у смислу чл. 10. Основног закона о односима родитеља и дјете (сада чл. 281. Породичног закона). Слично мишљење изражено је и у једној пресуди Окружног суда Бања Лука из 1984. године.¹⁰² Суд удруженог рада Хрватске у пресуди из 1981. године, заузео је став да суд не може обавезати одговорну ООУР на капитализацију ренте само на основу захтјева оштећене, већ је дужан утврдити да ли за то постоје „озбиљни разлози“ у смислу чл. 188. ЗОО у вези чл. 208. ЗУР-а.¹⁰³

Капитализирани износ ренте добива се примјеном интересног рачуна, тј. уз одбитак међукамата које одговорно лице

⁹⁹ Обрен Станковић, ос., стр. 155; Перовић—Стојановић, ос., стр. 556.

¹⁰⁰ Закон о осигурању имовине и особа (Народне новине СРХ, 53/77); Закон о осигурању имовине и особа (Службени весник на СРМ, 36/77); Закон о систему осигурања имовине и лица (Службени гласник СРСр, 21/77); Закон о систему осигурања имовине и лица (Службени лист САПК, 25/77).

Ови СИЗ-ови према наведеним законима могу затражити капитализирани износ у висини сразмерног дјела. Тај сразмјерни дио обрачунава се према формули:

$$x = 100 \times \frac{\text{неостварени пензијски стаж}}{\text{могући пензијски стаж}}$$

Са добијеним постотком множи се капитализирани износ и добије се одговарајући износ. Да би се могла поставити ова формула, потребно је знати: датум рођења повређеног односно погинулог, остварени пензијски стаж, неостварени пензијски стаж и могући пензијски стаж.

Неостварени пензијски стаж састоји се из оствареног пензијског стажа + неоствареног пензијског стажа (према чланку „Осигурање и привреда“, часопис за теорију и праксу осигурања, издавач „Срoатia“, Заједница осигурања Загреб, 7—8, 1984, стр. 74. и 75.

¹⁰¹ Пресуда Окружног суда Загреб, Гж-7265/81, од 12. 1. 1982 (у Црнић—Илић, ос., сент 439).

¹⁰² Пресуда ВСБиХ, Гж-315/76, од 11. 3. 1976 (у Црнић—Илић, ос., сент. 415); Пресуда Окружног суда Бања Лука, Гж-1965/84, од 19. 9. 1984.

¹⁰³ Оадука СурХ, Сж-2964/80, од 17. 8. 1981 (у Црнић—Илић, ос., сент. 346).

губи тиме што одједном исплаћује износе на које је обавезна сукцесивно у будућности.¹⁰⁴

Међукамате (дисконтна стопа) равнају се према каматној стопи коју банке признају на улоге на штедњу по виђењу. Досада је то било 7,5%.¹⁰⁵ Међутим, како је најновијим Законом о изменама и допунама ЗОО („Сл. лист СФРЈ, бр. 39/85) предвиђена каматна стопа према висини камате коју дају банке на орочена средства без утврђене намјене преко годину дана, па нас судови по таквој стопи обавезују, то ће онда и ову дисконтну стопу требати рачунати са повећаним износом.

¹⁰⁴ Визнер, ос., стр. 839. — У преднацртима ЗОО било је предлагано да се у чл. 188/4 дода још „а која не може бити већа од укупног износа ренти за 15 година“. Неки страни судови прихватају овај став, а или да од капитализираног износа треба одбити 1/3 или 1/4 износа. Како се види ЗОО није предвидио овако ограничење, вјероватно имајући у виду стално опадање вриједности новца не само код нас већ и у осталим земљама, а прихватио је само оно „уз одбитак одговарајућих камата“ (Према Визнер 839).

¹⁰⁵ ВпсХ, Пж-1853/80, од 30. 6. 1981 (у Црнић—Илић, ос., сент. 292).

С А О П Ш Т Е Њ А

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора одржаној 29. августа 1986. године донета су следећа решења:

1. Записник са претходне седнице Управног одбора је једногласно усвојен.

2. Председник Боривој Јекић упознао је Управни одбор са дописом Савеза удружења правника САП Војводине, којим Председништво Савеза предлаже да се у правничким организацијама, па и у Адвокатској комори Војводине, разматрају следеће области-групе питања:

— остваривање Устава и укључивање у јавну расправу поводом предстојеће иницијативе за промене појединих одредаба Устава,

— остваривање Закона о удруженом раду и укључивање у јавну расправу о променама појединих одредаба Закона,

— друга питања из Програма активности ССРНЈ.

Одлучено је да се Адвокатска комора Војводине укључи у активности по иницијативи Председништва Савеза удружења правника Војводине и да свој стручни допринос по питањима нашег правног и политичког система.

3. Одлучено је да председник Боривој Јекић и Милан Миковић, адвокат у Панчеву, присуствују у име Коморе разговорима са шведском парламентарном делегацијом, који ће се одржати 2. септембра 1986. године, у просторијама Савеза републичких и покрајинских адвокатских комора Југославије.

4. Усвојен је извештај Ботић-Ракић Браниславе, благајника Управног одбора.

5. Одлучено је да се сазове Конференција адвоката у XXV заседање, за дан 26. септембар 1986. године, са почетком у 20 сати.

6. Одлучено је да се сазове Ванредна скупштина адвоката за дан 27. септембар 1986. године, са почетком у 9 сати.

7. Узето је на знање да је Адвокатска комора Косова донела нову Тарифу о наградама и накнади трошкова за рад адвоката, која

је објављена у „Сл. листу САП Косова“ бр. 5/86 и 14/86, а ступила је на снагу 1. марта 1986. године.

8. Решењем бр. 319/86 уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Мартиновић Драгољуб, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, ул. Св. Марковића бр. 1, а са даном 29. август 1986. године.

9. Решењем бр. 312/86 уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Лалин Радован, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, ул. Ненада Митрова бр. 1/б, а са даном 29. август 1986. године.

10. Решењем бр. 285/86 уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Ристић Зоран, са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, ул. Браће Јовановић бр. 35, а са даном 29. август 1986. године.

11. Решењем бр. 327/86 уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Михајловић Јован, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, ул. Савезничка бр. 2/а, а са даном 29. август 1986. године.

12. Решењем бр. 271/86 уписује се у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Јанковић Мр Драгољуб, са седиштем адвокатске канцеларије у Шиду, ул. Бориса Кидрича бр. 8, а са даном 29. август 1986. године.

13. Решењем бр. 321/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Љубисављевић Снежана, са адвокатско-приправничком вежбом код Попивоца Славка, адвоката у Новом Саду, а са даном 29. август 1986. године.

14. Решењем бр. 315/86 уписује се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Јовановић Душан, са адвокатско-приправничком вежбом код Јовановић Буре, адвоката у Ковину, а са даном 29. август 1986. године.

15. Решењем бр. 320/86 брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Ковачев Живан, адвокат у Вршцу, са даном 1. септембар 1986. године.

Митрић Војислав, адвокат у Вршцу одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије. Ковачев Живана.

16. Решењем бр. 301/86 брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Буровић Милан, адвокат у Сенти, са даном 15. август 1986. године.

Мимоилази се одређивање преузимаатеља адвокатске канцеларије јер нема недовршених предмета.

17. Решењем бр. 302/86 брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Габрић Јосип, адвокат у Суботици, са даном 1. август 1986. године.

Вујков Фрања, адвокат у Суботици, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Габрић Јосипа.

18. Решењем бр. 322/86 брише се из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Клеин-Чајкаш Др Илона, адвокат у Суботици, са даном 30. септембар 1986. године.

Ишпановић Др Тоша, адвокат у Суботици, одређује се за преузимаатеља адвокатске канцеларије Клеин-Чајкаш Др Илоне.

19. Решењем бр. 329/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Мартиновић Драгољуб, са даном 1. август 1985. године.

20. Решењем бр 330/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Михајловић Јован, са даном 28. август 1986. године, због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

21. Решењем бр. 292/86 узето је на знање да су Бети Станко и Ристић Драгослав, адвокати у Новом Саду, уговором од 1. јула 1986. године основали удружену адвокатску канцеларију, са седиштем у Новом Саду, ул. Димитрија Туцовића бр. 22/III, а са даном 1. јули 1986. године.

22. Решењем бр. 265/86 евидентиран је уговор о пружању правне помоћи и заступању закључен између Маријански Лазара, адвоката у Суботици и Радничког универзитета „Вељко Влаховић“ из Суботице, од 6. јуна 1986. године.

23. Решењем бр. 316/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Говедарица Снежана, са даном 18. август 1986. године.

24. Решењем бр. 294/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Вујановић Бошко, са даном 8. јуни 1986. године, због заснивања радног односа.

25. Решењем бр. 311/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Лалин Радован, са даном 28. август 1986. године, због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

26. Решењем бр. 304/86 брише се из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду Кепојевић Нада, са даном 16. јуни 1986. године, због заснивања радног односа.

27. Узето је на знање да је Марсенић Милорад, адвокат у Кикинди, променио седиште своје адвокатске канцеларије из улице Змај Јовина бр. 53, у улицу Бориса Кидрича бр. 12 у Кикинди.

28. Решењем бр. 307/86 узето је на знање да је Јовановић Ради-слав, адвокат у Црвенки, преселио седиште своје адвокатске канцеларије из Црвенке у Кулу, у ул. Исе Бајића бр. 4, а са даном 18. август 1986. године.

29. Решењем бр. 310/86 евидентирани су уговори о пружању правне помоћи и заступању закључени између Сикимић Србана, адвоката у Новом Саду, и Војвођанске банке Основне банке Нови Сад, и РО „Аутовојводина“ ООУР „Возила и делови“ из Новог Сада.

30. Решењем бр. 308/86 наложено је књиговодству Адвокатске коморе Војводине да исплати припадајући део посмртнине Селеа Зүзи, удови преминулог Селеа Јована, адвоката у Ковачици.

Управни одбор

Уређивачки савет

Председник:

Никола Вујашковић

судија Уставног суда Војводине

Светозар Дракулић, заменик јавног правобраниоца Војводине, *Антоније Борић*, судија Врховног суда Војводине, *Никола Јеловац*, адвокат у Сомбору, *Васа Калишки*, адвокат у Панчеву, *Жива Коњевић*, шеф Службе за скупштинске послове Привредне коморе Војводине, *Војислав Маринков*, адвокат у Вршцу, *др Љубиша Милошевић*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, *Душан Мићић*, заменик секретара СИЗ-а за научни рад Војводине, *Милан Рапајић*, адвокат у пензији из Новог Сада, *Војислав Рашковић*, адвокат у Сремској Митровици, *Ласло Цабафи*, директор Кадровског и општег сектора фабрике каучука у оснивању, *Зрењанин*, *др Петар Шарчевић*, ванредни професор Правног факултета на Ријеци, *Душан Шипка*, председник Општинског суда у Пландишту

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник

Сава Савић

адвокат у Новом Саду

Борђе Вебер, адвокат у Новом Саду, *Светозар Добросављевић*, адвокат у Новом Саду, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, *Живко Киселички*, судија Вишег суда у Новом Саду

Технички уредник

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/1. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 3000.— дин. Претплата за иностранство 40 US долара. Цена једног броја 250.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418—18 од 23. маја 1973. године. Гласник је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

